

Economisch-Statistische Berichten

De wereldbevolking in 1980

★

Prof. Dr H. J. Witteveen

De monetaire interpretatie van onze
economische ontwikkeling

★

Drs J. C. Bottema

De Nederlandse dakpannenindustrie

★

Mr F. J. Brevet

Bezitloos vand en publiciteit

Dr A. W. Luijckx

Bevordering van de productiviteit in het
distributie-apparaat

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1952

WOENSDAG 3 NOVEMBER 1954

WERKGEVERS WERKNEMERS

DE ONMISBARE SCHAKEL IS DE

**Hollandsche Societeit
van Levensverzekeringen N.V.**
A^o 1807

COLLECTIEVE PERSONEELVERZEKERINGEN
KAPITAALVERZEKERINGEN
LIJFRENTEN
DIRECTIEPENSIOENEN
COMPAGNONSVERZEKERINGEN

Hoofdkantoor:
Amsterdam-C. Herengracht 475 Telefoon 49100

Kantoren door het gehele land

Adverteer in de E.-P.-B.

N.V. METAALBUIZENFABRIEK MAATSCHAPPIJ „EXCELSIOR”

gevestigd te Schiedam

UITGIFTE VAN 4000 GEWONE AANDELEN,

elk groot f 100.-, aan toonder, ten volle delende in de
winst over het boekjaar 1 Juli 1954—30 Juni 1955.

Ondergetekende bericht dat de inschrijving op
bovengenoemde uitgifte, uitsluitend voor aandeel-
houders, zal zijn opengesteld bij de kantoren der

Rotterdamsche Bank N.V.

te Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage en Schiedam

OP DONDERDAG II NOV. 1954

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur, tot
de koers van **185 pCt.**, op de voorwaarden van
het prospectus d.d. 29 October 1954. Prospectussen en
inschrijvingsbiljetten, zomede exemplaren van de sta-
tuten, van een voorstel tot statutenwijziging en van
het laatst verschenen jaarverslag zijn bij bovenge-
noemde kantoren verkrijgbaar.

Schiedam, N.V. METAALBUIZENFABRIEK
29 October 1954 MAATSCHAPPIJ „EXCELSIOR”

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80
(3 LIJNEN)

EENDRACHTSWEG 11
ROTTERDAM

ECONOMISCH-

STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*
Telefoon, redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam.*

Redactie-adres voor België: *Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

De wereldbevolking in 1980

In vroeger eeuwen breidde de wereldbevolking zich, althans naar de huidige maatstaven gemeten, slechts langzaam uit. Zo steeg zij van 1650 tot 1810, dus in 160 jaren tijds, met 117 mln tot 682 mln zielen. Een verandering in deze ontwikkeling voltrok zich na 1750. De verbetering der medische en hygiënische omstandigheden, alsmede het baan breken van nationalistische en imperialistische ideeën, verhoogden het tempo, waarin de wereldbevolking toenam, aanzienlijk. Van 1810 tot 1886 steeg zij met 801 mln zielen en van 1886 tot 1950 met meer dan 950 mln. In laatstgenoemd jaar bereikte de wereldbevolking een aantal van bijna 2,5 mrd.

Het is gebleken, dat het samenspel van componenten, die de omvang der wereldbevolking bepalen, zich heeft voltrokken volgens een historisch patroon, dat zich het duidelijkst aftekent in de ontwikkeling van de Europese bevolking gedurende de afgelopen 150 jaar, maar dat langzamerhand eveneens in andere gebieden valt waar te nemen. De diverse volkeren der wereld bevinden zich momenteel — aldus lezen wij in „Wochenbericht” van 15 October jl., waar-

aan deze gegevens zijn ontleend — in verschillende ontwikkelingsfasen, die door een vijftal demografische typen kunnen worden gekarakteriseerd, nl.: 1. een hoog geboorte- en een hoog sterftecijfer; 2. een hoog geboorte- en een afnemend, maar nog tamelijk hoog sterftecijfer; 3. een hoog geboorte- en een reeds laag sterftecijfer; 4. een dalend geboorte- en een laag sterftecijfer en 5. een laag, of een rond laag niveau schommelend, geboortecijfer en een laag sterftecijfer.

Op grond van deze indeling is het mogelijk voor de

naaste toekomst het bevolkingsbeloop voor de vijf demografische typen te ramen. De bevolkingstrend voor type 1 is onbepaald; zowel een langzame daling als een tijdelijke stijging van het sterftecijfer behoren tot de mogelijkheden. De bevolkingsgroei in gebieden, behorende tot de typen 2 en 3, zal de komende dertig jaren sterker worden, terwijl die in de landen van type 4 en 5 zal worden vertraagd.

In nevenstaande tabel is de geraamde ontwikkeling der wereldbevolking van 1950 tot 1980 weergegeven. Hier-

bij dient te worden opgemerkt, dat de statistische gegevens, die aan deze raming ten grondslag liggen, niet steeds even betrouwbaar zijn. Dit geldt met name voor de onderontwikkelde landen en voor China, het land met de grootste bevolking, waar de gegevens omtrent de huidige bevolkingsomvang meer dan 100 mln uiteenliepen ¹⁾. Voorts kon geen rekening worden gehouden met eventuele door de regeringen te nemen maatregelen op het terrein der bevolkingspolitiek, die de richting van de trend zouden kunnen doen afwijken. Tenslotte zij vermeld, dat aan

de berekeningen der bevolkingscijfers voor de diverse gebieden drie groeipercentages ten grondslag liggen, die leiden tot een wereldbevolking in 1980 van resp. 3.300 mln, 3.630 mln en 3.990 mln. De in de tabel verwerkte cijfers hebben betrekking op een wereldbevolking van 3.630 mln in 1980; de overeenkomstige — niet in de tabel opgenomen — cijfers voor 1960 en 1970 zijn resp. 2.768,5 en 3.152,9 mln.

¹⁾ Van officiële zijde is juist dezer dagen bekend gemaakt, dat de huidige Chinese bevolking ongeveer 602 mln zielen omvat.

Wereldbevolking in 1950 en 1980

Gebied	Demografisch type	Bevolking				
		1950		1980		1980 in pCt van 1950
		in mln	in pCt	in mln	in pCt	
Europa:		592,5	24,1	776,3	21,4	131
Noord-Europa	5	18,7	0,8	23,2	0,6	124
West-Europa	5	114,7	4,7	136,6	3,7	119
Midden-Europa	5	127,6	5,2	158,5	4,4	124
Zuid-Europa		131,5	5,4	167,6	4,5	128
Sowjet-Unie	4	200,0	8,1	290,4	8,0	145
Amerika		330,2	13,5	534,9	14,8	162
Noord-Amerika	5	168,0	6,8	223,1	6,2	133
Midden-Amerika	3	51,1	2,1	105,4	2,9	206
Zuid-Amerika		111,1	4,5	206,4	5,7	186
Azië:		1.320,3	53,8	2.010,7	55,4	152
Zuid-West-Azië	2	61,7	2,5	99,1	2,7	161
Midden-Zuid-Azië	2	464,2	18,9	735,8	20,3	158
Zuid-Oost-Azië	2	170,8	7,0	282,7	7,8	165
Oost-Azië		623,6	25,4	893,1	24,6	143
Afrika:		198,3	8,1	289,0	8,0	146
Noord-Afrika	2	43,0	1,8	71,3	2,0	166
Midden-Afrika	1	141,4	5,8	190,7	5,4	135
Zuid-Afrika	3	13,9	0,6	27,0	0,7	194
Oceanië:		13,0	0,5	17,5	0,5	135
Australië en Nw-Zeeland	5	10,2	0,4	13,8	0,4	135
Pacifc-eilanden		2,8	0,1	3,7	0,1	132
Wereld:		2.454,3	100,0	3.628,4	100,0	148

INHOUD

	Blz.		Blz.
De wereldbevolking in 1980	867	Bevordering van de productiviteit in het distributie-apparaat, door Dr A. W. Luijckx	881
De monetaire interpretatie van onze economische ontwikkeling, door Prof. Dr H. J. Witteveen ..	869	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ...	883
De Nederlandse dakpannenindustrie, door Drs J. C. Bottema	877	Statistieken:	
Bezitloos pand en publiciteit, door Mr F. J. Brevet	879	Bankstaten	884

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Prof. Dr H. J. WITTEVEEN, De monetaire interpretatie van onze economische ontwikkeling.

Enkele reacties op zijn vorige artikel „Inflatie, revaluatie en de Millioenennota 1955” — met name die van de heren Links en Tinbergen — brengen schrijver er toe de door hem gebruikte begrippen en methode nog eens uitvoerig toe te lichten. Allereerst wordt een definitie van monetair evenwicht gegeven als een situatie, waarin de totale *geldstroom*, of m.a.w. het totale nationale inkomen van periode op periode *gelijk blijft*. In een open economie blijkt gemakkelijk verwarring te kunnen ontstaan tussen deze definitie en een andere, die stelt dat nationale bestedingen en nationaal inkomen aan elkaar gelijk moeten zijn en die *betalingsbalansevenwicht* impliceert. Het is noodzakelijk, deze begrippen duidelijk en principieel te onderscheiden, daar zich hier een voor de monetaire politiek zeer belangrijke en reële tegenstelling manifesteert. Om de oorzaken van de verstoring van het monetair evenwicht te onderzoeken, moet men bepalen, welke factoren impulsen zijn en welke reacties. Daartoe moet men systematisch nagaan, hoe deze factoren in het algemeen reageren op inkomensveranderingen. Zo komt men tot een multiplier-analyse, die in het vorige artikel van de schrijver is gebruikt. Bij de kwantitatieve uitwerking hiervan houdt de schrijver rekening met de opmerkingen van de heren Links en Tinbergen betreffende de marginale consumptie- en importquoten. De opmerkingen van deze laatste auteurs t.a.v. het effect van de begroting 1954 worden aan een kritische bespreking onderworpen. Bovendien wordt gesteld, dat wanneer men van veranderingen in de *kasbegroting* uitgaat, het inflatoir effect van 1953 op 1954 nog groter wordt. Tevens worden enkele verschillen met de zienswijze van de Nederlandsche Bank besproken. Ten slotte wordt de betekenis van de prijsstijgingen in 1954 nauwkeurig nagegaan. De conclusie is, dat het binnenlandse prijsniveau 3 pCt is gestegen, terwijl het op grond van de ontwikkeling der kostenfactoren 1,5 pCt had kunnen dalen. Dit betekent, dat de *stijging van het nationaal inkomen in 1954 ruim 5 pCt of ca f 1 mrd minder had moeten zijn*. Dit cijfer, dat veel hoger ligt dan de f 200 à 300 mln, waarvan de heren Links en Tinbergen spreken, geeft volgens schrijver de omvang van de ongewenste prijsinflatie in 1954 aan.

Drs J. C. BOTTEMA, De Nederlandse dakpannenindustrie.

De Nederlandse dakpannenindustrie omvat thans ca 40 bedrijven, waarin 2.200 arbeiders — hoofdzakelijk ongeschoolden — werkzaam zijn. Schrijver schetst het productieproces en constateert, dat het drogen van de dakpannen bepalend is voor de continuïteit van de productie in de volgende fase, nl. het bakken. Kunstmatig drogen in continue of periodieke ovens ondervangt echter veel van dit bezwaar, en wordt toegepast voor ca 85 pCt van de productie. Na een moeilijke periode vóór en in de oorlog is na 1945 een herstel ingetreden, mede onder invloed van de sterk toenemende bouwactiviteit. Het aantal dakpannen dat per woning verwerkt wordt is afgenomen. De productendifferentiatie is groot, maar verhoogt de concurrentiekracht, ook op de buitenlandse markt. De uitvoer is met name sinds 1950 sterk toegenomen.

Mr F. J. BREVET, Bezitloos pand en publiciteit.

Volgens de wet moet het pand komen buiten de macht van de schuldenaar. Dit voorschrift past niet voor goede-

ren, waarmede de schuldenaar moet werken om zijn schuld te kunnen delgen. De praktijk heeft daarvoor een vorm geschapen, die men eigendomsoverdracht tot zekerheid noemt. Prof. Meyers achtte de eigendomsoverdracht tot zekerheid een noodoplossing en stelde een registerpand, in het bijzonder voor bedrijfs- en beroepsgoederen, voor. De Tweede Kamer heeft het bezitloos pand wel aanvaard, maar het registerpand niet. Niettemin heeft het bedrijfsleven behoefte aan publiciteit. Nu deze niet in de wet wordt geregeld, kan het particulier initiatief daaraan tegemoet komen. De verpande, doch in de macht van de pandgever verblijvende, zekerheden zouden kunnen worden gemerkt door een Trustee.

Dr A. W. LUIJCKX, Bevordering van de productiviteit in het distributie-apparaat.

In dit artikel schenkt schrijver aandacht aan een rapport, dat in September jl. werd gepubliceerd door de O.E.E.C. te Parijs, onder de titel „Productivity in the distributive trade in Europe”. Met betrekking tot dit rapport snijdt schrijver een tweetal onderwerpen aan. In de eerste plaats maakt hij enkele kanttekeningen bij het distributiebeprip, waarvan de auteurs van het rapport uitgaan. Het rapport verwacht veel van toepassing van het zelfbedieningssysteem. Voor schrijver blijft vooralsnog de vraag open of het juist is, uitgaande van de gegeven definitie van distributie, zo positief de zelfbediening na te streven. Het tweede onderwerp, waarbij schrijver stil staat, is de visie van de auteurs in verband met vestigingsbelemmeringen. Het gehele betoog over de vestigingsbelemmeringen heeft een typisch klassieke inslag. Slechts volledige vrijheid kan volgens het rapport het uitgangspunt zijn voor bevordering van de efficiency in de distributie. Een beter inzicht in de resultaten van 15 jaar vestigingswetgeving in Nederland zou volgens schrijver wellicht van groot nut voor de auteurs zijn geweest bij de behandeling van dit onderwerp.

— SOMMAIRE —

Prof. Dr H. J. WITTEVEEN, L'interprétation monétaire du développement économique des Pays-Bas.

A la suite des réactions provoquées par son article dans le „E.-S.B.” du 29 septembre 1954, l'auteur expose les détails de sa méthode et de ses compréhensions. Sur la base d'une „multiplier”-analyse, l'auteur calcule encore les effets inflationnistes du budget. Une inflation non désirée est constatée.

Drs J. C. BOTTEMA, L'industrie néerlandaise des tuiles.

Grace à l'expansion de la construction immobilière après guerre, ce secteur de l'industrie s'est de nouveau rétabli. Aussi l'exportation a pris un mouvement assionnel.

Mr F. J. BREVET, Droit de nantissement et publicité.

Le professeur Meyers a présenté un registre des mobiliers, qui sont mis en gage, spécialement aux meubles employés par des firmes et des artisans. Ce registre a été rejeté par la Seconde Chambre. L'auteur est d'avis que les gages, en possession du débiteur, doivent pour toute sécurité être spécialement marqués.

Dr A. W. LUIJCKX, Développement de la productivité dans le système de la distribution.

Dans cet article l'auteur attire l'attention d'un rapport qui a été publié par l'O.E.E.C. à Paris sous le titre „Productivity in the distributive trade of Europe”.

De monetaire interpretatie van onze economische ontwikkeling

Inleiding.

De beschouwing, die ik onlangs in dit tijdschrift gaf over „Inflatie, revaluatie en de Millioenennota 1955”, heeft enkele reacties uitgelokt. Deze reacties — en met name die van de heren Links en Tinbergen ¹⁾ — hebben vooral betrekking op de vraag, of er in ons land in 1954 een inflatieproces aan de gang is en of het vooral buitenlandse dan wel binnenlandse factoren zijn, die hiervan de oorzaak vormen. Bovendien is hierbij in discussie de vraag, of en in hoeverre de rijksbegroting aan deze ontwikkeling mede debet is.

Deze reacties hebben mij bewust gemaakt van het feit, dat de ontwikkeling van het monetaire denken in ons land op dit moment ernstige gevaren voor begripsverwarring en misverstand inhoudt. Dit is te belangrijker omdat het vraagstuk een grote en urgente betekenis heeft. Nu de norm van een sluitende begroting als onomstreden doelstelling is verlaten, kan men de begroting alleen beoordelen in het licht van haar effect op de monetaire ontwikkeling. Een verantwoorde besluitvorming in het parlement is dan alleen mogelijk, wanneer de economen een zoveel mogelijk eenstemmige en duidelijke voorlichting geven. In dit opzicht heb ik het met mijn beschouwing de lezer zeker niet gemakkelijk gemaakt. Mijn conclusies staan immers op twee punten al dadelijk lijnrecht tegenover de waarschijnlijk vrij algemeen aanvaarde zienswijze in het jaarverslag over 1953 van De Nederlandsche Bank:

a. terwijl De Nederlandsche Bank concludeert, dat het liquiditeitsoverschot van de Centrale Overheid in 1953 een *deflatoire* invloed van f 730 mln op de volkshuishouding uitoefende ²⁾, blijkt uit mijn tabel 2 een *inflatoir* begrotingssaldo van ruim f 1.000 mln ³⁾;

b. terwijl De Nederlandsche Bank stelt, dat in 1953 inflatoire impulsen uit het *buitenland* zijn gekomen, die door deflatoire impulsen en reacties in het binnenland zijn opgevangen, luidde mijn conclusie uit tabel 1, dat 1953 gekenmerkt is door *binnenlandse* reflatie en dat de impulsen uit het buitenland gering waren.

Deze opvallende verschillen komen voort uit een verschil in begrippen en methoden. Opdat hierdoor geen verwarring moge ontstaan, maar integendeel een basis voor een gemeenschappelijk meer diepgaand inzicht gelegd worde, lijkt het mij nodig om allereerst de door mij gebruikte begrippen en methode uitvoeriger en meer principieel toe te lichten. Ik hoop daarmee duidelijk te maken waarin de wezenlijke verschillen bestaan en waarom ik meen, dat mijn benadering de voorkeur verdient. Deze volgt overigens een gedachtengang, die in de internationale literatuur algemeen gangbaar is en die zich ook in de laatste jaarverslagen van De Nederlandsche Bank reeds begint af te tekenen, al is de lijn daar m.i. nog niet consequent doorgetrokken.

Definitie van monetair evenwicht.

Vraagt men zich af, of er in- of deflatie is, dan moet men eerst duidelijk maken hoe men deze begrippen definieert. Wanneer wij inflatie beschouwen als een afwijking

van het monetair evenwicht naar boven, dan is als uitgangspunt een definitie van monetair evenwicht nodig. De in de monetaire theorie gebruikte definitie luidt in eerste instantie: er is monetair evenwicht, wanneer de totale in het economisch leven circulerende geldstroom gelijk blijft. Hiermee correspondeert, dat er in een bepaalde periode inflatie is, wanneer de *totale geldstroom in die periode toeneemt*.

De circulerende geldstroom kan men van verschillende kanten bezien, waardoor men tot verschillende formuleringen van hetzelfde begrip kan komen. Men kan de geldstroom zien als het product van geldhoeveelheid en omloopsnelheid, MV, en dienovereenkomstig monetair evenwicht definiëren als een situatie, waarbij geldschepping (of -vernietiging) en op (of ont-) potting elkaar juist in evenwicht houden. Ook kan men de geldstroom zien als het uit consumptie- en investeringsgoederen bestaande nationaal product of als het nationaal inkomen.

Ten slotte kan men ook nog een andere omschrijving kiezen, die identiek is aan de vorige, maar op een meer dynamische zienswijze berust. Men gaat er dan van uit, dat het in het productieproces verdiende nationaal inkomen in een bepaalde periode (dat per definitie ontstaat uit het nationaal product van diezelfde periode en daaraan dus gelijk moet zijn) pas met een zekere vertraging door de consumenten wordt ontvangen en zo pas in een volgende periode voor hen „beschikbaar” inkomen wordt. Wanneer in die volgende periode de totale uitgaven voor consumptie en investeringen, die tezamen het nationaal product vormen, precies gelijk zijn aan het beschikbaar inkomen, dus aan het nationaal product van de vorige periode, betekent dit dat het nationaal product van de ene op de andere periode gelijk blijft. Daarom kan men hetzelfde begrip monetair evenwicht, dat hierboven werd gedefinieerd, ook omschrijven als een situatie, waarin de totale uitgaven gelijk zijn aan het beschikbaar inkomen, zodat het gehele beschikbaar inkomen wordt uitgegeven en dus „doorstroomt”. Nog weer anders uitgedrukt kan men ook zeggen, dat de investeringen gelijk moeten zijn aan beschikbaar inkomen — consumptie, dus aan de besparingen uit het beschikbare inkomen ⁴⁾.

Deze laatste groep definities moet intussen uiterst voorzichtig en nauwkeurig worden gebruikt, daar zij een groot gevaar voor verwarring inhoudt. Essentieel voor deze definities is het begrip „beschikbaar” inkomen, dat gelijk is aan het verdiend inkomen *in de vorige periode*. Zodra men *het verdiend inkomen van deze periode* in plaats van het beschikbaar inkomen zou nemen, verliezen deze definities hun zin, daar zij worden tot een tautologie, die onder alle omstandigheden, ook bij de hevigste in- of deflatie; opgaat. Dit probleem is het eerst gezien door Keynes en is in de discussie rondom de General Theory tot oplossing gebracht ⁵⁾. In de monetaire discussie in ons land vormt ditzelfde probleem m.i. nog steeds een fundamentele bron van misverstand. Het doet zich bij ons alleen in een subtieler — en daardoor moeilijker te onderkennen — vorm voor ten gevolge van het feit, dat de

⁴⁾ Deze definities komen geheel overeen met die van Drs H. W. J. Bosman in „Enkele beschouwingen over het monetair evenwicht”, Maandschrift Economie, Maart 1954.

⁵⁾ Zie voor deze discussie hoofdstuk 8 van G. Haberler: „Prosperity and Depression”. De oplossing van het probleem van de indentiteit van I en S kan men op twee wijzen geven enerzijds met behulp van de door de Zweedse school gegeven begrippen „ex ante” en „ex post”, anderzijds met de door D. H. Robertson gegeven term „beschikbaar” inkomen. In de tekst sluit ik mij bij Robertson aan.

¹⁾ „Is er in Nederland inflatie?” door Drs J. A. Links en Prof. Dr J. Tinbergen in „E.-S.B.” van 6 October 1954.

²⁾ Jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1953, blz. 62.

³⁾ Het inflatoir effect op de monetaire ontwikkeling in 1953 moet men volgens mijn methode op andere wijze berekenen (zie blz. 874).

internationale relaties voor onze economie van groot belang zijn.

Welke consequenties heeft het bestaan van internationale relaties voor de hierboven gegeven definitie van monetair evenwicht? In principe blijft het natuurlijk gaan om veranderingen in de totale geldstroom in onze economie. Het bestaan van internationale betrekkingen brengt alleen mee, dat de geldstroom enerzijds voor een deel zijn oorsprong vindt in het buitenland (export en inkomen uit buitenlands kapitaal) en anderzijds ook voor een deel weer naar het buitenland wegstroomt (import en te betalen kapitaalinkomen aan het buitenland). Het nationaal product (Y) (dat in de door mij gebruikte terminologie gelijk is aan het verdiend inkomen) is dan niet meer eenvoudig gelijk aan de consumptie plus de netto-investeringen ($C + I$). Men moet de export (E) toevoegen en de import (M) aftrekken (beide inclusief kapitaalinkomen genomen). De samenstelling van het nationaal product kan men dan weergeven in de stelling, dat

$$Y = C + I + E - M.$$

Wanneer men de overheidsbestedingen als een afzonderlijke categorie opvoert, wordt deze stelling:

$$Y = C + I + O \text{ (overheidsbestedingen)} + E - M.$$

Als monetair evenwicht kan men nu weer beschouwen een situatie, waarin deze geldstroom, te meten aan het totale nationaal product Y gelijk blijft ⁶⁾. Deze definitie kan men evenals in een gesloten huishouding ook zo omschrijven, dat de totale uitgaven, inclusief de netto-uitgaven van het buitenland, $C + I + O + E - M$ gelijk moeten zijn aan het beschikbaar inkomen. Dit laatste is immers gelijk aan het nationaal product in de vorige periode (Y_{-1}), zodat dan het nationaal product in de tijd gelijk moet blijven.

Gebruik van het begrip monetair evenwicht in de praktijk der monetaire analyse hier te lande.

De moeilijkheden bij het gebruik van dit begrip monetair evenwicht ontstaan nu doordat men bij toepassing van dit begrip van statistische gegevens gebruik moet maken. Deze hebben in het algemeen het karakter van „ex post” gegevens. Met name wordt in alle statistische berekeningen het nationaal inkomen van een periode zo gedefinieerd, dat het gelijk is aan het nationaal product van diezelfde periode, zodat het het „verdiende” en niet het „beschikbare” inkomen weergeeft. Dit laatste is immers gelijk aan het nationaal product van de vorige periode. Wanneer men met deze gegevens werkt, krijgt men derhalve onvermijdelijk de identiteit $Y = C + I + O + E - M$, die niets zegt over het monetair evenwicht, dat verwezenlijkt zou zijn wanneer $Y_{-1} = C + I + O + E - M$.

Deze identiteit kan men nog anders schrijven, wanneer men er van uitgaat, dat het verschil tussen inkomen en consumptie ($Y - C$) enerzijds moet bestaan in de netto-belastingbetalingen ⁷⁾ aan de Overheid (B), anderzijds in de besparingen (S). Men krijgt dan:

$$I - S + O - B + E - M = 0.$$

⁶⁾ In een gesprek met Drs H. W. J. Bosman wees deze mij er op, dat men zich kan denken, dat een inflatoire impuls (bijv. een voorraadinvestering) onmiddellijk in haar geheel naar het buitenland zou afvloeien en dus alleen in een stijging van M en niet in een stijging van Y tot uitdrukking zou komen. In dit geval zou de verandering van Y geen juiste maatstaf voor monetair evenwicht meer zijn. Men zou dan moeten uitgaan van de verandering in de totale uitgaven $C + I + O + E$, die zich weerspiegelt in $Y + M$. Deze definitie zou bezwaren geven, wanneer de invoer ook autonome veranderingen zou vertonen, die geen resultaat maar oorzaak van een verstoring van het monetair evenwicht zijn. Wanneer zich geen autonome invoerveranderingen van belang voordoen, zou $Y + M$ inderdaad een juiste maatstaf voor de verstoringen van het monetair evenwicht zijn. Zoals hierna zal blijken, heeft dit laatste geval zich in de na-oorlogse jaren in ons land waarschijnlijk voorgedaan. Daarom is in tabel I als maatstaf voor de verstoringen van het monetair evenwicht naast ΔY of $\Delta Y + \Delta M$ gegeven.

⁷⁾ Van de totale belastingbetalingen moet men in het kader van deze opstelling de netto-inkomensoverdrachten van Overheid aan particulieren aftrekken.

Deze omzetting is interessant omdat ($I - S$), ($O - B$) en ($E - M$) in principe overeenkomen met de *inkomenoverschotten* in de zin van het Centraal Planbureau ⁸⁾ van de drie belangrijkste sectoren: particulieren, Overheid en buitenland. Ook de *liquiditeitsoverschotten* (of -tekorten), waarvan in de Bankverslagen wordt uitgegaan, hebben een soortgelijk ex post karakter en moeten dus alle tezamen identiek zijn aan 0. Wij kunnen derhalve de conclusie trekken, dat *noch de inkomensoverschotten en -tekorten in de monetaire overzichten van het Planbureau, noch de liquiditeitsoverschotten of -tekorten in de Bankverslagen ons iets kunnen leren omtrent het monetair evenwicht in de hierboven omschreven zin*. Deze saldi houden elkaar per definitie in evenwicht, ook al zouden zich in de economie de hevigste in- of deflatieprocessen ontwikkelen.

Wanneer men deze begrippen gebruikt, komt men er daardoor gemakkelijk toe als monetair evenwicht te definiëren een situatie, waarbij de *binnenlandse uitgaven* gelijk zijn aan het nationaal inkomen: In onze symbolen uitgedrukt houdt dat in, dat $Y = C + I + O$.

Deze vergelijking zou in een gesloten economie een tautologie zijn, zoals wij zojuist zagen: In een open economie is dit natuurlijk volstrekt niet het geval, omdat een deel van het inkomen uit de export ontstaat, terwijl anderzijds een deel van de uitgaven als importen naar het buitenland wegvloeit. Zoals een vergelijking met onze identiteit $Y = C + I + O + E - M$ onmiddellijk duidelijk maakt, impliceert de definitie $Y = C + I + O$, dat $E = M$ of met andere woorden dat *de betalingsbalans in evenwicht is* ⁹⁾. Daarmee is het begrip monetair evenwicht echter op bijna onmerkbaar wijze overgegaan in iets geheel anders. Deze „verraderlijke” overgang kan gemakkelijk moeilijkheden veroorzaken. De definitie nationale bestedingen = nationaal inkomen is volkomen juist, wanneer men

a. uitgaat van het „beschikbaar” inkomen (Y_{-1});

b. de definitie toepast op een gesloten economisch stelsel. Wanneer men a. laat vallen en b. behoudt (dus in een gesloten economie met het verdiend inkomen werkt) wordt deze definitie een nietszeggende identiteit. Laat men a. en b. vallen dan *denatureert het begrip monetair evenwicht tot een principieel geheel ander begrip: betalingsbalansevenwicht*.

Natuurlijk is een ieder vrij in de keuze van zijn definitie. Ik zou echter willen stellen dat een definitie, die monetair evenwicht identiek maakt aan betalingsbalansevenwicht, *ondoelmatig is, omdat zij een voor de economische politiek uiterst reële tegenstelling verbergt*. Deze definitie verbergt voor ons het feit, dat betalingsbalansevenwicht en monetair evenwicht in de zin van een constante geldstroom twee geheel verschillende dingen zijn, die beide een doel van de economische politiek kunnen zijn ¹⁰⁾ en aldus zeer gemakkelijk met elkaar in strijd kunnen komen. Dit conflict bestaat in feite in het oude probleem van de gouden standaard. Deze bracht krachtens zijn wezen mee, dat de monetaire politiek bij uitsluiting moest streven naar het doel van betalingsbalansevenwicht. Bij inflatie in het buitenland moest men daarom naar een even

⁸⁾ Zie het Centraal Economisch Plan 1953 en 1954 en Prof. Mr J. G. Koopmans: „Beschouwingen naar aanleiding van het Bankverslag 1953” in „E.-S.B.” van 9 Juni 1954.

⁹⁾ D.w.z. de lopende rekening van de betalingsbalans. Ook in het vervolg van dit artikel zal het begrip betalingsbalans in het algemeen in deze zin worden gebruikt.

¹⁰⁾ Dat — zoals hierna nog aan de orde komt — het doel niet behoeft te zijn een stricte handhaving van het monetair evenwicht in theoretische zin, maar ook kan bestaan in een toename van de geldstroom overeenkomstig de normale stijging van bevolking en productiviteit, doet aan het verschil met de doelstelling van betalingsbalansevenwicht niet af.

sterke inflatie in het binnenland streven en bij deflatie gold het omgekeerde. Dat het aldus onmogelijk was om een onafhankelijke conjunctuurpolitiek te voeren — of m.a.w. dat het noodzakelijk was om het monetair evenwicht in onze zin onder alle omstandigheden op te offeren aan het betalingsbalansevenwicht — is de grondoorzaak van de afschaffing van de gouden standaard geweest. Wanneer wij thans geen gouden standaard wensen, dan is dit vooral, omdat wij de mogelijkheid willen behouden om zoveel mogelijk een eigen monetaire politiek te voeren, ook al zou dit bij afwisseling betalingsbalanstekorten en -overschotten moeten meebrengen. Maar indien dit een van de belangrijkste opgaven van onze monetaire politiek is, dan is het zeker niet doelmatig een definitie van monetair evenwicht te kiezen, die dit begrip identiek maakt aan het betalingsbalansevenwicht en zo het werkelijke begrip monetair evenwicht uit de gezichtskring doet verdwijnen. Indien wij het betalingsbalansevenwicht primair blijven stellen dan zouden wij in wezen dezelfde politiek voeren als bij de gouden standaard — nu echter zonder de waarborg, die de gouden standaard op lange termijn tegen een permanente internationale inflatie kan geven.

Dit is allerminst een academisch probleem. De van een grondige behandeling der monetaire problemen getuigende jaarverslagen van De Nederlandsche Bank zijn t.a.v. dit punt verre van duidelijk. De bankverslagen 1949, 1950 en 1951 — en met name dat van 1950 — wekken de indruk alsof het begrip monetair evenwicht impliciet in een zin wordt gebruikt; waarin het aan betalingsbalansevenwicht identiek is ¹¹⁾.

Zo lezen wij, dat een betalingsbalanstekort, dat door een daling van onze uitvoer ontstaat, automatisch moet verdwijnen, *tenzij* het aanpassingsproces wordt tegengewerkt door binnenlandse inflatie, zoals een door geldschepping gefinancierde full employment-politiek ¹²⁾. Deze „inflatie” kan de lezer moeilijk anders interpreteren dan als het laten bestaan van een situatie, waarbij $I + O$ boven $S + B$ liggen, zodat M groter is dan E en de betalingsbalans een tekort vertoont. Het monetair evenwicht in onze zin wordt door de uitvoerdaling in *deflatoire* richting verbroken, zodat een inflatoir gefinancierde full employment-politiek juist zou dienen om dit monetair evenwicht te handhaven.

De aldus geschapen indruk wordt versterkt, wanneer telkens wordt gesproken over inflatoire financieringsmiddelen (waardoor immers een inkomens- resp. liquiditeitstekort voor de binnenlandse sectoren mogelijk wordt) en vindt ten slotte zijn meest kernachtige uitdrukking in de bekende uitspraak: „Herstel van het monetair evenwicht ligt binnen ons bereik; herstel van het betalingsbalansevenwicht zal daar met zekerheid op volgen”.

Toch is het niet de bedoeling van de President geweest een definitie voor monetair evenwicht te gebruiken die aan betalingsbalansevenwicht identiek is. In het verslag 1950 was het ook niet zo noodzakelijk om de twee mogelijke definities van monetair evenwicht duidelijk te onderscheiden, daar in dat jaar *beide* evenwichten in inflatoire richting waren verbroken en het voor de praktische conclusies dus weinig verschil maakte, van welke definitie men uitging. De stelling, dat het betalingsbalansevenwicht op het herstel van het monetair evenwicht moet volgen, was toen voor de praktische politiek in elk

geval zeer nuttig. In het jaar 1953 lag de situatie echter geheel anders, daar toen een inflatoire situatie in onze zin samenging met een betalingsbalansoverschot. In het verslag over dit jaar komt de President dan ook tot een beschouwing, die veel duidelijker met de gedachte van het monetair evenwicht in de door mij bedoelde zin overeenkomt.

In het Bankverslag 1953 stelt de President nl. zeer duidelijk, dat wij uit de liquiditeitssaldi niet kunnen aflezen of er een inflatoire of deflatoire ontwikkeling is geweest. Helder wordt ons uiteengezet, dat het a priori evenzeer mogelijk is, dat de tekorten, die wij waarnemen, inflatoire *impulsen* zijn, waarbij de andere sectoren zich door een deflatoire *reactie* aanpassen, als dat het omgekeerde het geval is ¹³⁾. Ik zou daaraan nog willen toevoegen, dat de gelijkheid der positieve en negatieve liquiditeitssaldi evenmin uitsluit, dat het monetair evenwicht in onze zin gehandhaafd blijft, hetzij omdat de impulsen in de ene of de andere richting elkaar van het begin af compenseren, hetzij omdat de saldi gelijk zijn gebleven aan die in de voorgaande periode en dus in het geheel geen nieuwe impulsen voor afwijkingen van het monetair evenwicht meer opleveren. Dit alles komt dan neer op dezelfde conclusie, die wij hierboven trokken, nl. dat deze „ex post”-saldi ons niets kunnen leren omtrent het monetair evenwicht in onze zin.

Hoe lost de President nu deze moeilijkheid op? Door zich met de woorden van Koopmans op het beslissende moment los te maken van de „dode” ex-post-cijfers van de liquiditeitsoverschotten of -tekorten, en te zien naar de „levende” verschijnselen ¹⁴⁾. En waarin bestaan deze „levende” verschijnselen? In een opleving van economische activiteit, productie en werkgelegenheid ¹⁵⁾, m.a.w. in al die verschijnselen, die een gevolg zijn van een *stijging van de totale geldstroom*.

Zo komt ons begrip van monetair evenwicht hier duidelijk naar voren. Het blijft m.i. alleen een zwak punt in de structuur van het jaarverslag, dat de beslissende factor (de verandering in de totale geldstroom) pas op het laatste ogenblik en geheel buiten de eigenlijke kwantitatieve analyse om als een *deus ex machina* ten tonele verschijnt. Het komt mij voor, dat wij de consequenties van dit begrip monetair evenwicht systematischer zullen moeten trekken. Het eerst nodige is dan wel voortaan duidelijk en principieel te onderscheiden, tussen de beide begrippen betalingsbalansevenwicht en monetair evenwicht. Wil men deze begrippen aanduiden als *extern* en *intern* monetair evenwicht, zoals het Centraal Planbureau de laatste jaren doet, dan heb ik daartegen geen bezwaar, indien men er zich daarbij maar van bewust blijft, dat het probleem van in- of deflatie zoals wij dat in het spraakgebruik kennen het *interne* monetair evenwicht betreft.

Oorzaken van in- of deflatie.

Na deze uitvoerige uiteenzetting van de begrippen kunnen wij nu komen tot de belangrijke vraag naar de oorzaken van verstoringen in het monetair evenwicht. Ook daarin moeten de consequenties van de aanvaarding van het begrip intern monetair evenwicht worden doorgetrokken. De heer Holtrop knoopt op dit punt weer aan bij de ex post liquiditeitstekorten of -overschotten. Om te bepalen waar hier de oorzaken — dus in zijn terminologie de in- of deflatoire *impulsen* — liggen en waar de gevolgen of *reacties*, moet hij nu echter op betrekkelijk

¹¹⁾ Ook Tinbergen heeft deze definitie gebruikt in zijn „International Economic Cooperation” en de logische conclusie getrokken, dat monetair evenwicht in deze zin betalingsbalansevenwicht moet impliceren (zie blz. 94 e.v.). Ook in het in de tekst besproken artikel, dat Tinbergen en Links tezamen schreven, schijnt dit begrip telkens de gedachtengang te bepalen.

¹²⁾ Verslag 1950, blz. 63.

¹³⁾ Verslag 1953, blz. 64, 65. Zie ook het tweede artikel van Prof. Mr J. G. Koopmans in „E.-S.B.” van 30 Juni 1954.

¹⁴⁾ Prof. Mr J. G. Koopmans in „E.-S.B.” van 30 Juni, blz. 513.

¹⁵⁾ Verslag 1953, blz. 65.

vage en kwalitatieve beschouwingen terugvallen, die zeer weinig exact kunnen zijn. Eigenlijk is het enige wat hij duidelijk kan zeggen, dat *indien* er inflatie blijkt te zijn geweest de tekorten waarschijnlijk impulsen en de overschotten waarschijnlijk reacties zijn geweest¹⁶⁾. Dit behoeft echter volstrekt niet in alle gevallen juist te zijn, terwijl bovendien een saldo in het algemeen tegelijk een resultaat van impulsen en reacties zal zijn.

Wanneer wij de oorzaken van in- of deflatie werkelijk op het spoor willen komen, kunnen wij derhalve niet ontkomen aan de noodzaak om meer systematisch te onderzoeken wat reacties zijn en wat impulsen. Dit kan men alleen doen door na te gaan, hoe de verschillende factoren *in het algemeen* — gegeven de ervaring van het verleden — geacht kunnen worden te reageren op veranderingen in de inkomensstroom. Hierin bestaat m.i. de kern der moderne Keynesiaanse analyse. Het komt mij voor, dat alleen deze methode het mogelijk maakt om de gedachtengang van het laatste Bankverslag uit te bouwen en te komen tot een nauwkeuriger analyse van de oorzaken van inkomensveranderingen.

De Keynesiaanse theorie, die daarbij kan steunen op enkele van de belangrijkste resultaten van econometrisch onderzoek, gaat er dan van uit, dat in het algemeen:

1. de import afhankelijk is van het nationaal inkomen ($\Delta M = m \Delta Y$);
2. de besparingen afhankelijk zijn van het nationaal inkomen ($\Delta S = s \Delta Y$);
3. de belastingontvangsten afhankelijk zijn van het nationaal inkomen ($\Delta B = b \Delta Y$);
4. de beide laatste relaties betekenen anderzijds, dat ook de consumptie van het inkomen afhangt: $\Delta C = c \Delta Y$.

Daartegenover kan men de export en de overheids-uitgaven als autonoom beschouwen (dus niet direct afhankelijk van Y). De netto-investeringen kunnen op allerlei wijzen met de ontwikkeling van het nationaal inkomen samenhangen. Zou men ook hier een systematische relatie willen gebruiken dan zou men moeten komen tot een economisch model. Waar de monetaire analyse slechts een eerste benadering van de oorzaken van in- of deflatie beoogt te geven en de investeringen niet zo onmiddellijk op veranderingen in Y behoeven te reageren, kan men ook deze factor *in eerste instantie* als autonoom beschouwen.

Wanneer men zo te werk gaat, kan men de oorzaken van in- of deflatie, dus van *veranderingen* in de inkomensstroom, aldus opsporen:

Zoals wij zagen, is

$$Y = C + I + O + E - M; \text{ dus is} \\ \Delta Y = \Delta C + \Delta I + \Delta O + \Delta E - \Delta M.$$

Maakt men nu een onderscheid naar impulsen en reacties, dan krijgt men:

$$\Delta Y - c \Delta Y + m \Delta Y = \Delta I + \Delta O + \Delta E, \text{ of} \\ \Delta Y = \frac{1}{1 - c + m} (\Delta I + \Delta O + \Delta E).$$

Zo komt men tot de bekende multiplier-formule, die dus in wezen niets anders is dan een poging om impulsen of oorzaken te scheiden van reacties of gevolgen. Deze poging moge slechts een eerste ruwe benadering zijn; zij brengt ons niettemin aanzienlijk verder dan het geheel kwalitatieve betoog in het Bankverslag. Wil men de inkomensveranderingen achteraf nauwkeurig verklaren,

dan kan men bovendien de gebleken afwijkingen van de normale relaties tussen C en Y en M en Y als autonome factoren bij de reeks der impulsen of oorzaken voegen.

Op deze wijze heb ik in mijn vorig artikel mijn analyse van de oorzaken van inkomensveranderingen opgebouwd. Nu ik de grondslag van deze methode in vergelijking tot de gangbare methode van De Nederlandsche Bank uitvoeriger heb toegelicht, behoeft het weinig moeite meer te kosten om enkele kritische opmerkingen van de heren Links en Tinbergen te weerleggen en de oorzaak aan te wijzen van het verschil tussen mijn zienswijze en die van De Nederlandsche Bank.

1. Het feit, dat mijn analyse uitgaat van *stijgingen* der autonome factoren t.o.v. het vorig jaar, vloeit logisch voort uit de definitie van inflatie als een *stijging* van de totale geldstroom van de ene periode op de andere. Of deze stijging *te groot* is in verhouding tot de norm, waaraan wij de monetaire politiek willen beoordelen, is intussen nog een afzonderlijke kwestie, waarop ik nader terugkom.

2. De heren Links en Tinbergen suggereren vervolgens, dat het inflatoir effect van de betalingsbalans moet worden afgemeten aan het *totale betalingsbalansoverschot*, dat groter is dan de door mij berekende *verandering* in de autonome factoren: totale uitvoer minus autonome invoer. Hier denken zij dus blijkbaar aan het externe monetair evenwicht; zij merken ook uitdrukkelijk op, dat het betalingsbalansoverschot „in een toestand van monetair evenwicht in de buurt van nul moet liggen”¹⁷⁾. Hierboven heb ik getracht duidelijk te maken, dat wij het externe monetair evenwicht principieel moeten onderscheiden van het interne monetair evenwicht, waarom het mij in mijn beschouwing ging. T.a.v. het interne monetair evenwicht zegt het totale betalingsbalansoverschot ons echter niets; hier moeten wij, zoals hierboven bleek, inderdaad uitgaan van veranderingen in de autonome factoren, die de inkomensstroom bepalen.

Het belang van dit punt en het feit, dat het tegen de gangbare zienswijze ingaat en dus niet voor ieder onmiddellijk begrijpelijk zal zijn, maakt wellicht nog een iets nadere toelichting gewenst. Het beste kunnen wij ons daartoe allereerst een evenwichtssituatie indenken, waar extern en intern monetair evenwicht is. Indien nu een autonome stijging van de export optreedt, terwijl de overige factoren gelijk blijven, zal de geldstroom toenemen en de betalingsbalans een overschot gaan vertonen. Uitgaande van de evenwichtssituatie maakt het hier geen verschil of wij de exportstijging of het ontstane betalingsbalansoverschot bezien: deze beide factoren zijn gelijk. Indien nu echter, nadat het inkomen zich bij de nieuwe constellatie heeft aangepast, in een volgende periode alle autonome factoren gelijk blijven, wordt dit anders. De betalingsbalans blijft een overschot vertonen, maar de uitvoer toont geen stijging meer. Waar het inkomen gelijk en dus het monetair evenwicht gehandhaafd blijft, is het duidelijk dat niet het betalingsbalanssaldo, maar de uitvoerstijging het monetair evenwicht bepaalt. Wanneer men zich dan vervolgens een stijging van de investeringen denkt bij gelijke export, neemt de inkomensstroom toe en het betalingsbalanssaldo af. Indien dit saldo dan nog positief zou blijven, kan men toch niet zeggen, dat dit betekent, dat er in deze periode inflatie uit het buitenland is gekomen. De inflatoire factor schuilt integendeel in de stijging der investeringen: hier ligt de oorzaak van de veranderingen tegenover de voorgaande periode.

¹⁶⁾ Verslag 1953, blz. 65.

¹⁷⁾ Op. cit., „E.-S.B.” van 6 October 1954.

Zo kan men het betalingsbalanssaldo nooit zonder meer beschouwen als een oorzaak van in- of deflatie in de huidige periode. *Hoogstens zou men het betalingsbalanssaldo kunnen zien als de resultante van de werking van alle in- en deflatoire krachten in binnen- en buitenland in de afgelopen jaren.*

3. Op deze wijze is nu tegelijk een verklaring gegeven van het in het begin van dit artikel gememoreerde verschil tussen mijn zienswijze en die van 'De Nederlandsche Bank. Ik kom tot de conclusie, dat in 1953 de inflatoire impulsen uit het buitenland gering waren omdat de *uitvoerstijging* maar klein was; De Nederlandsche Bank gaat — uit van het aanzienlijke totale betalingsbalansoverschot van bijna f 1 mrd.

Tegenover de hierboven ontwikkelde zienswijze zou men wellicht nog één tegenargument in het geding kunnen brengen. Wanneer door een uitvoerstijging een betalingsbalansoverschot ontstaat, dan moeten daartegenover ook bij de binnenlandse sectoren overschotten komen te staan. Men zou nu kunnen stellen, dat *deze deflatoire reactie* (bestaande in een stijging van de ex post-besparingen in het binnenland) *een zekere kans heeft om in een volgende periode tot een inflatoire impuls te worden*, omdat hierdoor een stijging der investeringen kan worden veroorzaakt. Hier laten wij dan de veronderstelling, dat de investeringen autonoom zijn, los en nemen aan, dat zij met een zekere vertraging reageren op de totale besparingen; hetzij direct omdat deze grotere besparingen een winststijging impliceren, hetzij indirect via rentedaling. Zo zou men kunnen stellen dat uiteindelijk het totale betalingsbalansoverschot inflatoir werkt. Dit effect kan echter slechts later, in volgende perioden, worden bereikt. Immers, voor zover het zich in deze periode reeds effectueert, vermindert het dadelijk het betalingsbalansoverschot zelf.

De conclusie blijft dan, dat een betalingsbalansoverschot in het algemeen de inflatoire krachten in dezelfde periode niet kan aangeven. Wel kan een dergelijk overschot enerzijds de *resultante* zijn van de relatieve kracht van inflatoire bewegingen in binnen- en buitenland in deze en in de afgelopen perioden samen. Anderzijds kan het ook een *oorzaak* zijn van inflatoire bewegingen in latere perioden.

Kwantitatieve uitwerking.

Na deze principiële uiteenzetting moet ik nog een ogenblik ingaan op de kwantitatieve uitwerking. Het gaat daarbij om de schatting van de marginale importen consumptiequoten. Dit blijft natuurlijk nog een moeilijk probleem, waarbij zich allerlei onzekerheden kunnen voordoen. Wat dit betreft heb ik in mijn vorige artikel slechts een zeer ruwe benadering kunnen geven, waarbij ik in de tekst ook heb opgemerkt, dat mijn „autonome” invoerveranderingen wellicht toch op meer specifieke wijze van inkomensveranderingen zouden afhangen. Op dit punt wil ik dus gaarne lering trekken uit de opmerkingen van de heren Links en Tinbergen, die op omvangrijke onderzoeken van het Centraal Planbureau kunnen steunen. In de eerste plaats moet ik dan de marginale consumptiequote stellen op 0,5 in plaats van op 0,4¹⁸⁾. De marginale importquote willen deze schrijvers op 0,9 brengen. Dit cijfer kan ik echter niet zonder meer ge-

¹⁸⁾ Het is niet juist, dat de marginale consumptiequote „blijkens de door mij gebezigde cijfers” 0,5 bedraagt zoals Links en Tinbergen opmerken. Het gemiddelde van $\frac{\Delta C}{\Delta Y}$ over de jaren 1949-1953 bedraagt wel degelijk 0,4. Het Planbureau berekent de marginale consumptiequote van 0,5 echter met behulp van regressie-vergelijkingen. Ik wil aannemen, dat deze meer verfijnde methode tot betere resultaten leidt.

bruiken om mijn tabel te herzien. Het blijkt nl. dat het Centraal Planbureau tot een bevredigende verklaring van de schommelingen in de invoer gekomen is door van specifieke — en vrij sterk uiteenlopende — quoten voor de verschillende componenten der nationale bestedingen uit te gaan en het resultaat daarna te corrigeren door vermenigvuldiging met de prijsveranderingen, die zich hebben voorgedaan¹⁹⁾. De marginale invoerquote voor het inkomen als geheel toont op die wijze zeer grote schommelingen en wordt in een enkel geval zelfs negatief. Het werken met een dergelijke globale invoerquote heeft dan weinig zin. Bovendien blijkt uit het bevredigende resultaat van de verklaring van het Planbureau¹⁹⁾, dat eigenlijk alleen het directe effect van prijsveranderingen als een duidelijke autonome invloed te constateren is. Deze autonome factor heeft een geheel eigen karakter. De betekenis hiervan kan men zich aldus duidelijk maken. Wanneer de prijzen op de wereldmarkt in verhouding tot de binnenlandse dalen, zou een gelijke stroom van uitgaven impliceren, dat men in reële zin méér ging uitgeven; dat dus eigenlijk een inflatoir effect zou ontstaan. Het zou dan een weinig adequate voorstelling zijn, om de relatieve daling van de invoer als een inflatoir factor uit het buitenland te introduceren. De werkelijke gang van zaken is immers, dat de overige inflatoire effecten door deze daling van de invoerprijzen een grotere betekenis krijgen; hun effect op het nationaal inkomen wordt dienovereenkomstig groter.

Om deze redenen heb ik bij de herziening van mijn berekening in tabel 1 niet meer met een marginale invoerquote gewerkt, maar de veranderingen in de invoer in hun geheel als een geïnduceerde factor in de tabel opgenomen. Het effect van veranderingen in invoerprijzen speelt dan zijn rol, doordat een verandering in de totale invoerwaarde van het totaal der autonome factoren wordt afgetrokken om de totale verandering van het binnenlands product te krijgen. Bij deze opbouw van de tabel kunnen de geïnduceerde veranderingen in de consumptie met die in de invoer duidelijkheidshalve op één lijn worden gesteld. Zo ontstaat tabel 1 (zie blz. 874), die in de plaats komt van de overeenkomstige tabel uit mijn vorige artikel.

Deze herziening van de tabel maakt het nodig om ook de conclusies, die ik daaruit trok, op enkele punten te wijzigen. Over de oorzaken van de inkomensstijging kan men nu het volgende zeggen.

In 1949 lag de oorzaak *alleen* in de uitvoerstijging.

In 1950 was naast de stijging der investeringen de uitvoerstijging een nog belangrijker factor.

In 1951 kwamen de oorzaken voor inflatie weer *alleen* uit het buitenland; in het binnenland blijkt het begin van een terugslag.

In 1952 zet deze interne terugslag zich voort; de externe factoren zorgen daartegenover voor een zodanige compensatie²⁰⁾, dat het nationaal product nog enigszins kan stijgen.

Het jaar 1953 blijft gekenmerkt door binnenlandse reflatie, waarbij de impulsen uit het buitenland gering waren (uitvoerstijging 0,2). Het verschil met de visie van De Nederlandsche Bank blijft hier dus bestaan.

Voor 1954 ten slotte blijken de buitenlandse oorzaken

¹⁹⁾ In de berekeningen van het Planbureau is één ding mij niet geheel duidelijk. Men heeft hierbij aangenomen, dat de veranderingen van de invoerprijs geen enkele invloed op de ingevoerde kwantiteit zouden uitoefenen. In principe lijkt mij dat niet plausibel. Zou men een kleine negatieve prijselasticiteit in rekening brengen dan zou de marginale invoerquote op een lager niveau komen te liggen, daar de invoerprijzen in verhouding tot voor de oorlog veel meer zijn gestegen dan de binnenlandse prijzen. De verklaring van de invoerschommelingen zou dan echter iets minder mooi uitkomen.

²⁰⁾ De uitvoerstijging kon daarom voldoende tegenwicht geven, omdat de daling der binnenlandse factoren vooral lag bij de investeringen, waar door een relatief zeer hoge invoerquote een groot deel van de daling naar het buitenland afvloeit.

nu belangrijker dan in mijn aanvankelijke tabel naar voren kwam. Het blijft echter zo, dat de binnenlandse factoren de buitenlandse in belang aanmerkelijk overtreffen.

TABEL 1.

Analyse van de ontwikkeling van het nationaal inkomen

	1949	1950	1951	1952	1953	1954
I. Autonome factoren uit het buitenland.						
1. Toeneming uitvoer (ΔE)	1,0	2,2	3,1	0,7	0,2	1,0
II. Autonome factoren in het binnenland.						
2. Toeneming particuliere investeringen (ΔI)	0,2	1,3	-0,6	-1,7	1,1	1,3
3. Toeneming overheidsbestedingen (ΔO)	0,1	0,3	0,4	0,2	0,6	
4. Toeneming autonome consumptie ($\Delta Ca = \Delta C - c \Delta Y$)	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,4	
5. Totaal binnenlandse autonome factoren (2 + 3 + 4)	0	1,7	-0,1	-1,6	1,3	1,6
6. Totaal alle autonome factoren (1 + 5)	1,0	3,9	3,0	-0,9	1,5	2,6
III. Geïnduceerde factoren						
7. Toeneming invoer (ΔM) (afhankelijk van veranderingen in bestedingen en in prijzen)	0,3	2,9	2,2	-1,2	0,7	1,7
8. Toeneming geïnduceerde consumptie ($c \Delta Y$)	0,8	1,0	0,9	0,2	0,9	0,9
IV. Toeneming binnenlands product (ΔY) (6 - 7 + 8)	1,6	1,9	1,8	0,5	1,8	1,8
10. Toeneming totale koopkrachtstroom, die naar binnen- en buitenland vloeit ($\Delta Y + \Delta M$)	1,9	4,8	4,0	-0,7	2,5	3,5

Het effect der rijksbegroting.

Hoe moet men nu in het licht van deze gedachtengang het effect van de begroting op de monetair ontwikkeling bepalen? Allereerst dient men zich te realiseren, dat de in tabel 1 opgenomen cijfers van de veranderingen in de overheidsbestedingen hiervan maar een zeer gedeeltelijke indruk kunnen geven. Een deel van de begrotingsuitgaven vormt nl. geen bestedingen van de Overheid zelf, maar inkomens- en vermogensoverdrachten aan particulieren, die dus een stijging van consumptie- of investeringsuitgaven (ΔC en ΔI) ten gevolge kunnen hebben.

In eerste instantie zou men daarom kunnen zeggen, dat het het beste is om uit te gaan van de *verandering in de totale uitgaven* (exclusief aflossingen). De *inkomsten* (exclusief leningen) van de Overheid, die voor het overgrote deel uit belastingontvangsten en daarnaast o.a. uit winsten van overheidsbedrijven bestaan, zou men moeten zien als een factor, die afhankelijk is van het nationaal inkomen en daarom geen autonome oorzaak van inkomensveranderingen kan zijn (de relatie wordt weergegeven door de marginale belastingquote (b), die tezamen met de marginale spaarquote (s) het tegendeel vormt van de marginale consumptiequote (c)).

Deze zienswijze is echter uiteraard alleen toepasbaar, wanneer geen autonome wijzigingen in de belastingtarieven worden aangebracht. Wanneer dit wel het geval is (zoals in vele na-oorlogse jaren en met name van 1953 op 1954) kan men een andere procedure volgen. Men kan dan uitgaan van de verandering in het begrotingssaldo (het verschil tussen uitgaven en ontvangsten, exclusief aflossingen en leningen) maar dit corrigeren door hiervan af te trekken de toeneming van de belastingopbrengst, die naar schatting het gevolg van de inkomensstijging in dat jaar moet zijn geweest (en omgekeerd bij een in-

komensdaling). Aldus schakelt men de afhankelijke, geïnduceerde veranderingen in de belastingen uit en houdt men de autonome veranderingen over. Deze methode heb ik in mijn vorige artikel toegepast. Ik kan deze nu ook gemakkelijk verdedigen tegen een tweetal kritische opmerkingen van de heren Links en Tinbergen.

1. Er is geen sprake van dat deze correctie alleen zou mogen geschieden voor de belastingstijging ten gevolge van de begroting zelf. Het gaat er om de gehele *door inkomensveranderingen geïnduceerde* verandering in de belastingopbrengsten uit te schakelen. In hoeverre deze inkomensveranderingen door de Overheid zijn veroorzaakt, is voor het bepalen van deze correctie volkomen onverschillig.

2. Evenmin is het juist, dat men bij deze vergelijking van het begrotingssaldo van 1954 met dat van 1953, ook dit laatste op overeenkomstige wijze zou moeten corrigeren. Bij het zoeken naar de autonome factoren in de monetair ontwikkeling in 1954 moet men van de *werkelijke* toeneming der belastingopbrengsten de geïnduceerde stijging aftrekken. Dit betekent, dat men voor 1953 de *werkelijke ontvangsten* moet nemen en daarmee moet vergelijken de werkelijke ontvangsten in 1954 verminderd met de door de inkomensstijging in 1954 geïnduceerde toeneming²¹⁾.

Mijn conclusie blijft dan dat het effect van de begroting 1954 op de inkomensstijging in dat jaar ruwweg f 384 mln bedraagt. Tegen deze conclusie kan men intussen ook geheel andere argumenten aanvoeren. Zo heeft Mr H. F. van Leeuwen mij tegengeworpen²²⁾ dat:

a. men niet moet uitgaan van de begroting maar van de *realiteit der kasuitgaven en kasontvangsten*, die een geheel ander beeld vertoont;

b. men bovendien rekening moet houden met het deflator effect van de *consolidatiepolitiek*, waardoor op lange termijn is geleend voor aflossing van vlottende schuld.

Deze opmerkingen liggen geheel in de lijn van de beschouwingen van De Nederlandsche Bank, die zich eveneens baseert op het liquiditeitssaldo, waarin ook de opgenomen leningen zijn verwerkt.

Wij raken hier twee belangrijke punten die alle aandacht verdienen. Ik zou er het volgende over willen opmerken.

Ad a. Het is inderdaad juist, dat het kassaldo van het Rijk de laatste jaren aanmerkelijk gunstiger is uitgekomen dan de begroting. Het staat niet a priori vast, dat dit kassaldo het beste inzicht geeft in het monetair effect van de begroting. Het kan zeer wel zijn, dat bestellingen, die zijn gedaan, maar waarvoor nog geen betalingen zijn verricht, hun effect in het economisch leven reeds doen voelen. Evenzo kan het zijn, dat belastingen, die men schuldig wordt, maar pas later behoeft te betalen, dadelijk leiden tot het vormen van een liquide belastingreserve en zo onmiddellijk deflator werken.

Voor de berekening van het effect van de begroting 1954 op het interne monetair evenwicht kan men dit strijdpunt intussen laten rusten. Hiervoor gaat het namelijk, juist zoals wij hierboven zagen, om de *verandering* van het begrotingssaldo, *gecorrigeerd voor de geïnduceerde belastingstijging*; en *deze verandering wijst ons*, wanneer wij van de kasuitgaven en -ontvangsten uitgaan, *zelfs nog een groter inflatoir effect aan dan de verandering in de begroting zelf*. Dit blijkt in tabel 2.

²¹⁾ Wel is het natuurlijk juist, dat men de belastingontvangsten voor 1953 moet corrigeren, wanneer men het effect van de begroting 1953 op de inkomensstijging in dat jaar wil bepalen.

²²⁾ In een mij persoonlijk toegezonden notitie.

TABEL 2.

Verandering in het saldo der kasbegroting
van 1953 op 1954

	1953 (in mln gulden)	1954
1. Kasoverschot (excl. gedane aflossingen en opgenomen leningen)	+ 263	+ 75
2. Daling kasoverschot van 1953 op 1954	188	
3. Correctie in verband met geïnduceerde belastingstijging ($0,3 \times \Delta Y$)	540	
4. Inflatoir effect van 1953 op 1954	728	

Het effect van de begroting op de inkomensstijging in 1954 zou aldus zelfs ruim f 700 mln zijn.

Ad b. In het bovenstaande zijn de aflossingen en leningen buiten beschouwing gelaten. Is dit juist? Het komt mij voor, dat wanneer het gaat om de oorzaken van veranderingen, die van jaar tot jaar in de koopkrachtstroom ontstaan, een verandering in de omvang van de netto opgenomen leningen daarbij in het algemeen van weinig belang zal zijn. Natuurlijk zal de geldruimte in de particuliere sfeer cet. par. verminderen, wanneer de Overheid meer leningen uitgeeft. Maar of de omzetting van liquiditeiten in staatsobligaties, die aldus ontstaat, een effect van enig belang op de disposities in de consumptie- of investeringsfeer zal hebben, lijkt mij — zeker in de huidige situatie van in het algemeen ruime liquiditeit — uiterst twijfelachtig. Op dit punt zou ik mij willen aansluiten bij de opmerkingen van Prof. Mr J. G. Koopmans n.a.v. het Bankverslag 1953²³⁾.

Met de beantwoording van de opmerkingen van de heer Van Leeuwen heb ik tegelijk een verklaring gegeven van het verschil tussen mijn zienswijze en die van De Nederlandsche Bank. De Nederlandsche Bank gaat uit van het kasoverschot in 1953 en voegt het netto aan leningen opgenomen bedrag daarbij. De vraag, of het aldus becijferde liquiditeitsoverschot niet ten dele door de inkomensstijging geïnduceerd zou kunnen zijn, wordt op m.i. wel zeer onbevredigende wijze terzijde geschoven. Zonder enige nadere motivering wordt gesteld, dat, daar „het totale beeld van de economische ontwikkeling in 1953 geen duidelijke aanwijzingen van een inflatoire toestand inhoudt”²⁴⁾, voor een deflatoire reactie weinig ruimte kan zijn geweest. Hier ligt een punt waar mijn benaderingswijze zich m.i. duidelijk de meerdere toont, omdat zij ons onmiddellijk laat zien, dat de stijging van het inkomen met ca f 1,8 mrd, die in 1953 plaatsvond, bij een marginale belastingquote van ongeveer 0,3 tot een geïnduceerde stijging der belastingopbrengst van ruim f 500 mln moet hebben geleid. Deze factor is op zichzelf al belangrijk genoeg om de autonome deflatoire impuls in de overheidssector (incl. lagere Overheid) van ruim f 500 mln, waartoe de becijfering in het jaarverslag voert, geheel te doen verdwijnen (immers in een deflatoire reactie te doen overgaan).

Naast dit punt bestaan mijn verschillen met De Nederlandsche Bank dus hierin, dat ik op de zojuist aangegeven gronden uitga van de verandering in het begrotingssaldo, terwijl De Nederlandsche Bank het totale liquiditeitsaldo neemt.

Ten slotte zou ik nog een principiële opmerking over het monetaire effect der begroting willen maken. Wanneer men het voorkomen van te grote in- of deflatiebewegingen als doel aanvaardt en de begrotingspolitiek als een der meest geschikte middelen hiertoe wil gebruiken (hetgeen de anti-cyclische begrotingspolitiek impliceert) dan mag men in een inflatoire situatie niet volstaan met de eis, dat de begroting niet tot de inflatie mag bijdragen; van de begroting behoort dan een compenserende deflatoire

impuls uit te gaan. In het licht van deze eis lijkt het mij wel volkomen duidelijk, dat de begroting 1954 aanzienlijk te inflatoir is geweest. Daarmee kom ik tevens tot de slotconclusies van de heren Links en Tinbergen. Deze eindigen hun betoog met te stellen, dat „men zich moet hoeden voor het misverstand, dat de gehele „inflatoire impuls” door de Overheid uitgeoefend eigenlijk afwezig had moeten zijn”. Zij menen, dat dit afhangt van de deflatoire reactie van de particuliere sector, „die door de impuls van de Overheid moet worden gecompenseerd”²⁵⁾. Deze passage wekt sterk de indruk, dat de auteurs als doelstelling alleen het externe monetaire evenwicht, dat identiek is aan betalingsbalansevenwicht, voor ogen hebben. Alleen dan zou het immers juist zijn om alle deflatoire reacties in het binnenland te compenseren; op die wijze zou men inderdaad tot het betalingsbalansevenwicht komen.

Houdt men het interne monetaire evenwicht voor ogen, dan is het compenseren van deflatoire reacties op een inflatieproces natuurlijk volkomen averechts; daardoor zou men dit inflatieproces geheel cumulatief maken. De conclusie van Links en Tinbergen zou dan alleen te handhaven zijn wanneer aan te tonen zou zijn, dat de gehele inkomensstijging in 1954 gewenst — of althans aanvaardbaar — is geweest. Daarmee komen wij tot een laatste punt.

Wat moet het doel der monetaire politiek zijn?

Hierboven merkte ik al op, dat het nauwkeurig handhaven van het monetaire evenwicht niet onder alle omstandigheden het doel der monetaire politiek behoeft te zijn. Men kan in de volgende gevallen een stijging van de geldstroom wenselijk achten:

1. Wanneer bedrijvigheid en werkgelegenheid zich op een te laag peil bevinden, is het wenselijk om door een vergroting van de geldstroom tot inschakeling van alle productieve krachten te komen. (In deze zin sprak ik in mijn vorige artikel van „gewenste hoeveelheidsinflatie” in 1953).

2. Indien men dalingen van het nominale loon als ongewenst beschouwt, zal men de geldstroom evenredig met de totale beroepsbevolking moeten laten toenemen.

3. Ten slotte zou men ook kunnen stellen, dat tegenover de normale stijging van de arbeidsproductiviteit eveneens een stijging van de geldstroom moet staan. Deze laatste stelling is echter m.i. veel meer discutabel dan de eerste twee. Waarom zou de productiviteitsstijging door loonstijging alleen aan één bevolkingsgroep (de arbeiders) ten goede moeten komen en niet door prijsdaling aan de gehele bevolking mogen toevloeien?²⁶⁾ Hier moeten wij een keuze doen met betrekking tot het doel dat wij ten aanzien van het prijsniveau willen nastreven.

T.a.v. deze keuze merken Links en Tinbergen allereerst op, dat een klein land aan de prijsbewegingen niet veel zal kunnen doen. Het is inderdaad duidelijk, dat een klein land — zolang het althans een vaste wisselkoers handhaaft — met zijn prijsniveau allerm minst vrij spel heeft. Tegen de wijze waarop Links en Tinbergen dit argument doorvoeren heb ik echter toch wel ernstige bezwaren.

1. Om te beginnen is de homogeniteit van het prijsverloop in verschillende landen lang niet zo groot als men het in deze gedachtengang doet voorkomen. Hieronder zijn enkele gegevens bijeengebracht.

²³⁾ Op. cit. blz. 790, cursivering van mij.

²⁶⁾ Voor de oorlog was er een ruime aanhang voor de o.a. door Prof. Dr G. M. Verrijn Stuart verdedigde stelling, dat het doel zou moeten zijn het stabiliseren van de „innerlijke ruilwaarde” van het geld, hetgeen met monetaire evenwicht in de door mij bedoelde zin overeenkomt. Zie „Geld en Crediet”.

²³⁾ Op. cit. „E.-S.B.” van 9 Juni 1954, blz. 454 en 455.

²⁴⁾ Jaarverslag 1953, blz. 65.

TABEL 3.
Prijsstijgingen in een aantal landen a)

	Stijging kosten van levensonderhoud 1948-1954	Stijging groot-handelsprijzen 1948-1954	Verandering wisselkoersen 1948-1954 (prijsverandering van de dollar)
België	8 pCt	5 pCt	14 pCt
Canada	20 "	13 "	0 "
Engeland	31 "	50 "	44 "
Denemarken	24 "	34 "	44 "
Duitsland	8 "	9 "	26 "
Frankrijk	67 "	54 "	13 "
Nederland	36 "	36 "	44 "
Oostenrijk	105 "	142 "	160 "
Portugal	0 "	11 "	15 "
Verenigde Staten	12 "	6 "	0 "
Zwitserland	4 "	1 "	0 "

a) Bron: „Monthly Bulletin of Statistics”, Augustus 1954.

De grote verschillen in de mate van prijsstijging, die hier naar voren komen, blijken vrij nauw samen te hangen met de mate van devaluatie. (Daarmee is nog niet gezegd of deze devaluatie oorzaak of gevolg is geweest). Ook bij landen met een soortgelijk devaluatiepercentage zijn de verschillen soms groot.

2. In de tweede plaats zijn Links en Tinbergen m.i. inconsequent en eenzijdig in hun toepassing van de internationale afhankelijkheid van het prijsniveau. Zij stellen, dat bij een *prijsstijging* op de wereldmarkt een *prijsstijging* in ons land niet te vermijden was. Bij *prijsdaling* echter laten zij aanvankelijk in het midden of wij deze moeten volgen of het prijsniveau constant moeten houden. Even later, wanneer zij de prijsstijging van ons nationaal product berekenen, gaan zij zelfs nog verder. Dan spreken zij zonder meer over de „eis van gelijk blijven”. Erger nog is, dat zij het prijsniveau, dat gelijk moet blijven, berekenen als het gemiddelde van binnenlandse prijzen en exportprijzen. Daar deze laatste met de wereldmarkt 5 pCt mee omlaag zijn gegaan, betekent dit in feite, dat deze auteurs bij een daling van het wereldmarktprijspeil het binnenlandse prijspeil zoveel willen laten *stijgen*, dat daardoor de daling der exportprijzen geheel wordt gecompenseerd! Het is wel duidelijk dat uit een dergelijke norm *nooit iets anders dan prijsstijgingen kunnen voortkomen*.

Welke norm zou men dan wel moeten stellen? Wanneer men er van uitgaat, dat een prijsstijging op de wereldmarkt in onze prijzen en daardoor vervolgens ook in onze lonen moet doorwerken, dan mag men daartegenover bij prijsdaling op de wereldmarkt toch zeker de eis stellen, dat:

a. de daling van de invoerprijzen in een daling van het prijsniveau doorwerkt;

b. wanneer men in dit geval geen daling van het nominale loon wil accepteren — waarmee de symmetrie met het geval van prijsstijging verbroken is — dan zal men hier dunkt mij toch wel de norm mogen stellen, dat de stijging van de productiviteit in het binnenlands prijspeil doorwerkt. Dit geldt te meer, wanneer nog enkele bijzondere oorzaken in de richting van een prijsstijging werken; de huurverhoging en de slechte oogst. Tegenover deze prijsverhogende factoren, die Links en Tinbergen noemen, mogen wij aldus toch ook de aanwezige prijsverlagende factoren in rekening brengen.

Op deze wijze kunnen wij een vergelijking maken tussen de werkelijke prijsverandering en de prijsverandering, die volgens onze norm zou moeten optreden.

De kostenfactoren, die prijsveranderingen zouden moeten veroorzaken, kunnen wij aldus opsommen:

1. De huurverhoging. Deze bedroeg gemiddeld 23 pCt en betrof ca 5 pCt van de nationale bestedingen.
Effect dus + 1,2 pCt

2. De stijging van de landbouwprijzen. Deze is natuurlijk ten dele ook aan de sterke vraagstijging toe te schrijven. Wij kunnen dit buiten beschouwing laten, daar het totale effect toch vrij gering is: een stijging van 2,3 pCt voor 12 pCt van de nationale bestedingen²⁷⁾ is + 0,3 pCt
3. De invoerprijzen waren in het eerste halfjaar 1954 gemiddeld ca 5 pCt lager dan in 1953. Het effect hiervan op het prijsniveau is ruwweg $\frac{1}{3}$, dus - 1,7 pCt
4. Ten slotte heeft ook de stijging van de arbeidsproductiviteit tot een kostendaling geleid. Schatten wij deze stijging van 1954 op 4 pCt dan is het effect op het prijsniveau - 1,3 pCt

Uit deze factoren tezamen resulteert dus een *kostendaling* van 1,5 pCt
Hiertegenover kan de *prijsstijging* van de binnenlandse bestedingen (waarom het voor ons probleem gaat) volgens de gegevens van Links en Tinbergen gesteld worden op 3 pCt

Zo kunnen wij de conclusie trekken, dat ons prijsniveau in 1954 vóór de laatste loonronde al ongeveer $4\frac{1}{2}$ pCt meer was gestegen dan volgens onze norm wenselijk zou zijn. Dit betekent dat de toeneming van de geldstroom aanzienlijk te groot is geweest. *Wanneer wij tegelijk deze prijsstijging en de ongezonde overspanning op de arbeidsmarkt* (twee verschijnselen, die ten nauwste met elkaar samenhangen, zoals de gang van zaken bij de laatste loonronde duidelijk maakt) *zouden hebben willen vermijden, dan zou de stijging van het inkomen ruim 5 pCt of ca f 1 mrd minder hebben moeten zijn*. Dit geeft ons een maatstaf voor het stuk inflatie, dat wij in 1954 als ongewenst mogen beschouwen. Daarmee komen wij tot een veel hoger cijfer dan de f 200 à 300 mln, die Links en Tinbergen noemen.

Samenvatting en conclusie.

Pijnlijk ben ik mij er van bewust, dat dit artikel lang en moeilijk is geworden. Dit bleek noodzakelijk om de keten van begrippen en argumenten te ontwarren, die het monetaire probleem voor de buitenstaander zo moeilijk doet schijnen. De conclusies, waartoe wij op deze wijze zijn gekomen, zijn eenvoudig genoeg. Inflatie bestaat in een vergroting van de koopkracht, waarmee de mensen ter markt komen. Deze is ongewenst, wanneer de prijzen daardoor stijgen (of minder dalen dan i.v.m. de wereldmarkt mogelijk zou zijn). In 1954 doet zich een dergelijke ongewenste inflatie voor. In plaats van deze stijging tegen te gaan, heeft de Overheid met haar vergroting daartoe bijgedragen, met name door een verlaging van de belastingtarieven, terwijl de watersnood juist een stijging der uitgaven meebracht.

Wij zijn ons te weinig bewust, dat een dergelijke inflatie een ernstig verschijnsel is en zijn daartegen vaak niet waakzaam genoeg. Colin Clark gaf het grote belang van het voorkomen van inflatie onlangs zeer krachtig aan:

„The first duty of a government is to provide a proper currency, which will be able to keep its value. Without this, we are indeed helpless. Indeed, a chronically depreciating currency is probably the surest way of bringing about eventually a completely servile State”²⁸⁾.

Rotterdam.

Prof. Dr H. J. WITTEVEEN.

²⁷⁾ Volgens het Maandschrift van het C.B.S. steeg de index van afgevoerde landbouwproducten van 1953 tot de eerste helft van 1954 van 102,8 tot 105,1. Het aandeel van deze producten in de nationale bestedingen heb ik afgeleid uit de door het C.B.S. berekende gecumuleerde kostenquoten („Statistische en Econometrische Onderzoekingen”, jaargang 7, no 3, blz. 139).

²⁸⁾ „Welfare and Taxation”, Oxford 1954, blz. 19.

De Nederlandse dakpannenindustrie

Inleiding.

De geschiedenis van de dakpannenindustrie begint reeds in de Romeinse tijd. Daarna zijn de pannenbakkerijen goeddeels verdwenen. Eerst in de 13e eeuw ontstond wederom een aantal van deze bedrijven, hetgeen een gevolg was van de opkomst der steden. De fabricage was voor een belangrijk gedeelte nauw verbonden aan die van de productie van metselbaksteen. Aanvankelijk verspreid over het gehele land, vooral in de nabijheid van de steden, concentreerde de productie zich geleidelijk in enkele centra, waarvan Zuid-Holland, Utrecht en Friesland de voornaamste waren. Men produceerde niet alleen voor het binnenland; reeds vroeg vond er uitvoer van deze producten plaats. Gedurende de 19e eeuw nam de betekenis van de dakpannenfabricage in Friesland af. Daarentegen groeiden Midden- en Zuid-Limburg, de streek waar eertijds de Romeinse bedrijven waren gevestigd, tot een belangrijk productiecentrum uit. Thans wordt in dit gebied ca 65 pCt van de totale Nederlandse dakpannenproductie vervaardigd. Het tweede centrum wordt gevormd door de streek Utrecht-Leiden; de productie bedraagt hier ca 25 pCt van de totale Nederlandse fabricage. De rest van de productie is afkomstig uit enkele over het gehele land verspreid liggende fabrieken.

Vooraf in de 19e eeuw nam de specialisatie in de grofkeramische industrie in betekenis toe en daarmee het aantal zelfstandige pannenbakkerijen. Niettemin treft men in het begin van deze eeuw nog in niet onbelangrijke mate parallelisatie van de productie van bakstenen en dakpannen aan. Thans echter is deze parallelisatie geheel verdwenen.

De groei van deze industrie is gepaard gegaan met een toeneming van de bedrijfsgrootte. Het aantal bedrijven vertoonde echter een teruggang. In het begin van deze eeuw beliep het aantal fabrieken, dat dakpannen produceerde, ca 130 tegen thans ca 40. Het aantal arbeiders in deze tak van nijverheid bedraagt momenteel ca 2.200¹⁾. Nagenoeg het gehele personeel bestaat uit ongeschoolden.

Als nevenproduct vervaardigt een aantal dakpannenfabrieken holle bouwstenen, welke worden gebruikt ter vervanging van hout in vloer- en dakconstructies. Dit product heeft zijn betekenis te danken aan de enorme stijging van de houtprijzen, welke na de oorlog heeft plaatsgehad.

Productieproces.

De eerste productiephase, het afgraven van de klei, geschiedt tegenwoordig vrijwel uitsluitend mechanisch. Het meest wordt hiervoor gebruik gemaakt van excavateurs (een soort baggermachines). Vervolgens wordt de klei naar de fabriek getransporteerd, waarna de voorbereiding plaats heeft. Deze voorbereiding heeft tot doel, de klei homogeen te maken. De mate, waarin deze voorbereiding plaats heeft, is afhankelijk van de kwaliteit van de afgegraven klei. In sommige gevallen kan worden volstaan met mengen, doch meestal zal deze behandeling nog gevolgd moeten worden door een kneed- en persprocédé. Van de aldus bewerkte klei wordt door middel van een strengpers een streng gevormd, welke door een staaldraad in gelijke stukken wordt gesneden²⁾.

Daarna worden deze stukken met behulp van een revolverpers tot dakpannen geperst. Hierbij maakt men in overwegende mate gebruik van gipsen vormen, doch ook wel van stalen vormen. De natte dakpannen worden vervolgens gedroogd, hetgeen zowel in de open lucht als kunstmatig kan geschieden.

De continuïteit van het productieproces wordt in deze bedrijfstak in belangrijke mate door het drogen bepaald. Bij bedrijven, welke in de natuur drogen, zal de continuïteit veelal moeilijk te verwezenlijken zijn. Immers, de droogtijd, welke ongeveer valt in de maanden April tot en met September, wordt sterk beïnvloed door de weersomstandigheden, welke uiteraard niet beheersbaar zijn. De droogcondities zijn dus uitermate wisselvallig, waardoor zowel in een bepaald seizoen als van jaar op jaar de droogtijd en de uitval meer of minder grote verschillen vertonen. Dit heeft tot gevolg, dat het zeer moeilijk is om synchronisatie met de volgende productiephase, het bakken, te verkrijgen.

Zijn er aan het eind van het seizoen te weinig gedroogde pannen, dan brengt dit met zich, dat de productie gedurende kortere of langere tijd tot het volgende seizoen moet worden stopgezet. Indien men de omvang van de droogruimte zodanig kiest, dat steeds een voldoende aantal gedroogde pannen aanwezig is om de continuïteit te verzekeren, dan zal bij overwegend gunstige weersomstandigheden een belangrijke overcapaciteit aan droogruimte optreden, of er zal een aanzienlijk overschot aan ongebakken pannen ontstaan. In dit laatste geval zou er dus extra opslagruimte beschikbaar moeten zijn. Stelt men zich in op een korte droogtijd, dan zal de mogelijkheid tot overcapaciteit vrijwel niet aanwezig zijn, doch hierdoor wordt de continuïteit weer in gevaar gebracht.

Toepassing van kunstmatige droging heft nu de bezwaren, verbonden aan het drogen in de natuur, geheel op. Dank zij deze methode is men in staat de omstandigheden van het drogen te beheersen, waardoor men de productie van de ongebakken pannen geheel in de hand heeft. De continuïteit van het productieproces wordt hierdoor in hoge mate bevorderd met alle voordelen van dien.

In de dakpannenindustrie wordt op grote schaal gebruik gemaakt van kunstmatige droogovens. Circa 85 pCt van de productie wordt kunstmatig gedroogd. Natuurdroging vindt nog vrijwel uitsluitend in de kleine bedrijven plaats.

Het bakken geschiedt zowel in continue- als in periodieke ovens. In tegenstelling tot de eerstgenoemde soort wordt bij periodieke ovens telkens, nadat de gedroogde pannen zijn gebakken, het vuur gedoofd. Rode pannen kunnen in beide soort ovens worden vervaardigd. In overwegende mate gebruikt men echter continue-ovens. De rode kleur ontstaat door oxydatie van het in de klei aanwezige ijzeroxyde.

Blauwe pannen kunnen echter alleen met behulp van periodieke ovens worden vervaardigd. Dit verschijnsel is een gevolg van het feit, dat de blauwe kleur wordt verkregen door reductie van het ijzeroxyde. Dit productieproces is slechts mogelijk in periodieke ovens, aangezien deze ovens in tegenstelling tot de continue-ovens, van de lucht kunnen worden afgesloten.

¹⁾ Algemene Industrie Statistiek 4e kwartaal 1954 van het C.B.S.

²⁾ In enkele bedrijven worden deze stukken gedroogd en gebakken. De productie van deze strengpers-pannen, welke geen kop- en zijsluiting hebben, is echter van ondergeschikte betekenis.

Ten slotte worden de gebakken pannen uitgekruid en gesorteerd.

Productie.

De toestand in de dakpannenindustrie was in het decennium vóór de tweede wereldoorlog weinig gunstig. Er was een aanzienlijke overcapaciteit; de productie bedroeg ca tweederde van de capaciteit.

Gedurende de oorlogsjaren werd de productie voor het grootste gedeelte stilgelegd. In het laatste jaar leden de bedrijven, welke in Limburg — het voornaamste productiegebied — gelegen waren, ernstige oorlogsschade. Dit had tot gevolg, dat in de eerste jaren na de oorlog de productie slechts langzaam kon worden opgevoerd. Verder belemmerde het gebrek aan arbeidskrachten en de schaarste aan kolen een krachtig herstel. Geleidelijk echter verbeterden de omstandigheden en in de loop van 1949 werd het peil van vóór de oorlog overtroffen. In 1951 bereikte de productie een record-hoogte, waarna in het daaropvolgende jaar een terugslag plaatsvond. In 1953 gaf de productie wederom een stijging te zien. In de onderstaande tabel zijn enige cijfers met betrekking tot de productie opgenomen.

Productie dakpannen a)

	Verglaasd	onverglaasd	totaal
	(× 1 miljoen stuks)		
1937	14,0	54,5	68,5
1938	16,9	66,0	82,9
1948	3,0	76,0	79,0
1949	5,2	90,5	95,7
1950	5,8	99,7	105,5
1951	6,7	103,2	109,9
1952	7,7	91,9	99,6
1953	10,1	91,8	102,9

a) De cijfers in deze tabel zijn ontleend aan de Maandschriften van het C.B.S. van December 1952 en Maart 1954. Zij hebben betrekking op de productie van dakpannen exclusief hulpstukken.

Uit deze cijfers blijkt, dat het aandeel van verglaasde pannen vóór de oorlog aanzienlijk groter was dan daarna. De laatste jaren valt echter enige stijging waar te nemen. De productie van rode dakpannen is veruit het belangrijkste. In 1951 werden ruim 70 miljoen van deze pannen vervaardigd tegen ruim 17 miljoen blauwe en ruim 4,5 miljoen zilvergrijze pannen. Als gevolg van de grote vraag naar blauwe pannen is het aandeel van deze soort in de laatste tijd toegenomen.

Afzet in het binnenland.

Aanvankelijk was het voor de dakpannenindustrie na de oorlog niet mogelijk op enigszins bevredigende wijze aan de binnenlandse vraag te voldoen. Voor herstel van woningen, gebouwen etc. waren aanzienlijke hoeveelheden dakpannen nodig, terwijl daartegenover een productie stond, welke bij lange na niet toereikend was om hierin te voorzien. Het gevolg van de spanning tussen vraag en aanbod was dan ook, dat een rantsoeneringsregeling werd ingesteld. Door invoer uit België trachtte men enigermate in het tekort te voorzien. Ten gevolge van de zeer hoge prijzen was deze invoer van slechts ondergeschikt belang, zodat hierdoor weinig soulaas werd verkregen.

Met het toenemen van de productie werd de binnenlandse voorziening geleidelijk beter en in 1950 was men weer geheel in staat aan de vraag uit het binnenland te voldoen. In 1951, en vooral in het daaropvolgende jaar, gaf de afzet in het binnenland een teruggang te zien, gevolgd door een sterke stijging in 1953. Door het uitvalen van een van de grootste fabrieken, welke door brand werd verwoest, kwam in 1954 de binnenlandse voorzie-

ning in gevaar. Teneinde de spanning tussen binnenlandse vraag en aanbod zoveel mogelijk te verminderen, hebben de bij de Nederlandse Dakpannen Conventie aangesloten bedrijven besloten de export te beperken door middel van een interne contingentering.

De woningbouwsector is de belangrijkste afnemer van dakpannen. De activiteit in deze sector was in bovengenoemde jaren aan vrij sterke fluctuaties onderhevig, hetgeen uiteraard van invloed was op de afzet van dakpannen. Hoewel de activiteit op het gebied van de woningbouw in de laatste jaren die van vóór 1940 in niet onbelangrijke mate overtreft, is de afzet van dakpannen in het binnenland niet navenant. Gemiddeld worden er per woning in de jaren na de oorlog minder dakpannen gebruikt dan daarvoor. Het optreden van dit verschijnsel is voornamelijk een gevolg van de toegenomen étagebouw en van het op steeds ruimere schaal toepassen van platte daken of van daken met een betrekkelijk geringe helling. Gewijzigde inzichten in de architectuur, alsmede economische overwegingen liggen aan deze factoren ten grondslag. Vooral de economische overwegingen spelen hierbij een rol. In het algemeen is de bouw van daken met een betrekkelijk geringe helling (kleiner dan 30°) of van platte daken goedkoper dan een dakconstructie met een grotere helling.

De gevolgen van deze ontwikkeling kwamen reeds in de jaren 1951 en vooral in 1952 tot uiting toen de activiteit in de bouwnijverheid een teruggang vertoonde. In 1953 nam de afzet in het binnenland weer aanzienlijk toe, dank zij de sterke stijging van de bedrijvigheid in de bouwnijverheid. Gezien het door de Overheid voor de eerstkomende jaren overwogen woningbouwbeleid kan men voor de naaste toekomst op een bevredigende afzet in het binnenland rekenen. Naarmate de achterstand in de woningbouwsector wordt ingelopen, dient men echter rekening te houden met een afneming van de binnenlandse vraag. Deze te verwachten omstandigheid maakt het onder andere gewenst speciale aandacht te besteden aan de vermindering van de invloed van de hierboven genoemde afzetbelemmerende factoren. Dit zou bijvoorbeeld kunnen geschieden door nu reeds een intensieve propaganda te voeren voor het gebruik van dakpannen. Hierbij zal men vooral de nadruk dienen te leggen op het feit, dat daken met dakpannen in het algemeen lagere kosten van onderhoud medebrengen dan daken zonder pannen. Verder zal, nadat de spanning op de binnenlandse markt is verdwenen, alles in het werk dienen te worden gesteld de export verder op te voeren. Hieronder zal dit aspect nader worden bezien.

De productendifferentiatie is bij de dakpannenindustrie zeer groot. Deze verscheidenheid heeft niet alleen betrekking op de kleur (rood, blauw, zilvergrijs etc.) doch ook op de vorm (kruispannen, pannen zonder kap- en zijsluiting, gegolfde pannen groot en klein model, etc.).

Men voert wel eens tegen deze grote verscheidenheid aan, dat hierdoor een regelmatige voorziening wordt tegengegaan. In tijden van schaarste zal dat zeer zeker het geval zijn: Wat onder bijzondere omstandigheden wenselijk kan zijn, behoeft echter nog niet bij normale verhoudingen te gelden. Immers, het tegemoetkomen aan de meest uiteenlopende eisen van architectuur vergroot in hoge mate de concurrentiekracht. De kopers zullen meestal bereid zijn de iets hogere prijs, die uit deze productendifferentiatie voortvloeit (o.a. hogere kosten door kleinere series en het aanhouden van een groter assortiment), te betalen. Van welk belang deze factor is in de concurrentiestrijd, blijkt bijvoorbeeld uit de grote

belangstelling, die het buitenland heeft voor Nederlandse dakpannen en welke voor een belangrijk gedeelte het gevolg is van de grote variëteit.

Export.

Deze bedrijfstak behoort tot de weinige industrieën in Nederland, welke uitsluitend inheemse grondstoffen verwerken. Dit betekent, dat practisch de gehele uit export verkregen opbrengst deviezenwinst is.

In tegenstelling tot de andere sectoren van de bouwmaterialenindustrie, neemt bij de dakpannenindustrie de uitvoer een belangrijke plaats in. Vóór de oorlog werd 10 à 15 pCt van de Nederlandse dakpannen in het buitenland afgezet. In de eerste jaren na de oorlog had de export echter nog weinig te betekenen. Als gevolg van de schaarste aan dakpannen, welke in die jaren bestond, had de voorziening van de binnenlandse markt voorrang. In verband hiermede werd de uitvoer door contingenteringmaatregelen aan banden gelegd. Toen de spanning tussen vraag en aanbod op de binnenlandse markt verminderde, werden de contingenten elk jaar ruimer. Zoals hierboven reeds werd vermeld was men in 1954 door bijzondere omstandigheden genoodzaakt de export te beperken.

In onderstaande tabel zijn enige cijfers met betrekking tot de uitvoer weergegeven. Teneinde een indruk te verkrijgen van het belang van de uitvoer voor deze sector van de bouwmaterialenindustrie is tevens in de tabel opgenomen het procentuele aandeel van de uitvoer in de totale productie.

Uit bovenstaande cijfers blijkt, dat zowel absoluut als relatief het peil van vóór de oorlog de laatste jaren in niet onbelangrijke mate is overschreden. De betekenis van de uitvoer komt vooral in 1952 tot uiting toen de vermindering van de afzet in het binnenland voor een belangrijk gedeelte kon worden goedgemaakt door verhoging van de uitvoer.

Met betrekking tot de richting van de export hebben na de oorlog enige wijzigingen plaats gehad. In de jaren vóór de oorlog waren Engeland en Zuid-Afrika de voornaamste buitenlandse afnemers, terwijl ook de uitvoer

Uitvoer a)

Jaar	× 1 miljoen stuks	× 1 miljoen gulden	Aantal uitgevoerde dakpannen in procenten van de productie
1937	8,7	0,417	12,9
1938	10,2	0,423	12,3
1948	1,7	0,358	2,2
1949	3,7	0,757	3,9
1950	10,9	2,306	10,3
1951	12,3	2,660	11,2
1952	21,0	4,091	21,0
1953	24,3	4,619	23,4

a) Ontleend aan de Maandschriften van het C.B.S. van Mei/Juni 1948, December 1952 en de Statistiek van In-, Uit- en Doorvoer van December 1952 en 1953. De cijfers hebben zowel betrekking op geglazuurde als ongeglazuurde pannen. Laatste genoemde producten nemen de voornaamste plaats in.

naar België en Curaçao van betekenis was. Voorts werden kleine hoeveelheden naar een aantal andere landen geëxporteerd.

In de jaren na de oorlog is vooral West-Duitsland een belangrijke afnemer geworden. Verder is in vergelijking tot vóór 1940 de export naar België sterk in betekenis toegenomen. Beide landen behoren thans tot de belangrijkste afzetgebieden in het buitenland. De uitvoer naar Engeland, welke aanvankelijk van weinig belang was, is de laatste jaren geleidelijk gestegen. Niettemin is het peil van vóór de oorlog nog niet bereikt. Naar Zuid-Afrika vindt nagenoeg geen uitvoer meer plaats. Sinds 1952 is Zweden een belangrijk afzetgebied voor de Nederlandse dakpannen geworden. Voorts worden in bescheiden mate dakpannen geëxporteerd naar de Nederlandse Antillen en Noorwegen alsmede incidenteel naar Malakka en Australië.

Reeds hierboven vestigden wij de aandacht op de wenselijkheid de uitvoer verder uit te breiden. Gezien de ontwikkeling gedurende de laatste jaren, welke vooral een gevolg was van de uitstekende kwaliteit, de relatief lage prijzen en de grote verscheidenheid van producten, zijn de vooruitzichten niet ongunstig. Men dient echter op dit punt de verwachtingen ook weer niet te hoog te stellen. Immers, ook in het buitenland wordt de achterstand in de bouwsector geleidelijk ingelopen.

's-Gravenhage.

Drs J. C. BOTTEMA.

Bezitloos pand en publiciteit

Bij de voortschrijdende vervolmaking van de ordening van de samenleving — gevolg van langdurige tijdperken van rust — is er de neiging om alles in registers te verzamelen. De Burgerlijke Stand, gegroeid uit de kerkelijke registers, is er een voorbeeld van. Wij kennen het hypotheekregister bij het Kadaster, ook nuttig voor fiscale doeleinden. In het wetsontwerp voor de stichtingen werden genoemd het testamentenregister en het register der huwelijkse voorwaarden en de stichtingen zelf zouden ook in een register worden verzameld.

Onlangs bij de behandeling van het pandrecht in het Parlement is eveneens een register ter sprake gekomen. Prof. Meyers had voorgesteld dat de roerende goederen, die verpand zouden worden, maar die in handen van de schuldenaar zouden blijven, in een register zouden worden aangetekend. Zoals men op het Kadaster kan nagaan of onroerende goederen bezwaard zijn met hypotheek, zo zou men nu ook kunnen vaststellen of roerende goederen verbonden waren door het recht van pand.

De wet zegt, dat pand moet komen buiten de macht van de schuldenaar. Dit past goed voor effecten of juwelen, maar niet voor machines en voorraden, waarmede de

schuldenaar moet werken om zijn schuld te kunnen delgen. De praktijk heeft daarvoor een vorm geschapen, die men *eigendomsoverdracht tot zekerheid* noemt. Voor brouwerijen bijvoorbeeld, die er belang bij hebben, café's, waar hun producten getapt worden, in stand te houden, is dit een rechtsvorm. De inventaris, waarvan de aanschaffingsprijs aan de caféhouder wordt voorgeschoten, wordt in eigendom aan de brouwerij overgedragen tot zekerheid van haar vordering. Deze rechtsvorm is door de molen gegaan van de rechterlijke colleges, totdat de Hoge Raad deze in 1929 heeft geijkt; zij is sindsdien gemeengoed geworden.

Prof. Meyers achtte de eigendomsoverdracht tot zekerheid een noodoplossing. In Zwitserland, Frankrijk en België is zij niet toegelaten. Hij stelde voor een registerpand, in het bijzonder voor bedrijfs- en beroepsgoederen. Met het register is openbaarheid te bereiken en er komt, aldus de toelichting op het ontwerp, een einde aan een ongeorganiseerde toestand in geval van executie, van verantwoording van opbrengst van eigendom, die tot zekerheid is overgedragen.

Deze zoveel mogelijk sluitende regeling heeft de sympa-

thie niet kunnen wegdragen van de vaste Commissie voor Privaatrecht van de Tweede Kamer en evenmin van die Kamer zelve. Ongeveer een jaar geleden zijn er uitvoerige discussies geweest, die de Tweede Kamer tot een collegezaal voor privaatrecht hebben gemaakt. Het resultaat is geweest, dat men er niet aan wilde en dat het registerpand werd verworpen.

Register nodig?

Bezwaren tegen bezitloos pandrecht zonder register zijn uitvoerig door Prof. Meyers uiteen gezet. Hij betoogde dat eigendomsoverdracht tot zekerheid hetzelfde was als pandrecht. Men wenst, dat de schuldeiser de zaak niet vervreemdt, maar bewaart. Men wenst, dat hij alleen tot vervreemding zal overgaan, wanneer de schuld niet wordt betaald. Men wenst, dat hij de zaak in het openbaar zal verkopen en evenals de pandhouder uit de opbrengst zijn vordering zal betalen en het restant zal afdragen aan de schuldenaar. Prof. Meyers was bereid voor deze zaak een regeling te ontwerpen maar dan met publiciteit.

Bij een enquête gehouden bij de deurwaarders in de periode voor de oorlog is gebleken, dat meer dan de helft der beslagen, in sommige arrondissementen zelfs 90 van de 100, afstuitte op de overdrachtsakte. Zekerheid van dagtekening zou een middel zijn tegen knoeierijen, maar tegen innerlijke valsheid vermag deze niets.

De Hoge Raad in een arrest van Mei 1953 dat betrekking heeft op een zekerheidsoverdracht wil aannemen, „dat overgave achterwege kan blijven, mits degene, die de zaak levert, deze krachtens een rechtsverhouding tot de nieuwe bezitter onder zich blijft houden. Het is een uitzondering op de hoofdregel (dat pand buiten de macht van de schuldenaar wordt gebracht) die slechts kan worden erkend, indien en voor zover de belangen van derden daarbij niet rechtstreeks betrokken zijn”. Bij een voorrang, die men schept zonder dat er iets naar buiten blijkt, zijn de belangen van alle schuldeisers betrokken.

Honderden jaren lang werden hypotheeken gesloten zonder publiciteit en toen men deze wilde invoeren heeft men dezelfde argumenten gebezigd als nu tegen registerpand worden aangevoerd. Men voert nu aan de rompslomp, maar bestaat die niet evenzo bij de bij ons volkomen aanvaarde inschrijving van huwelijksvoorwaarden en beneficiaire aanvaarding bij de griffie? En dan het hele Handelsregister? Zou de inschrijving van het registerpand niet kunnen geschieden bij het Handelsregister?

Er is gezegd dat men geen openbaarheid wenst, omdat dit het crediet zou ondermijnen. Hetzelfde zou dan gelden voor hypotheek en wat is er voor een fabrikant nu voor verschil tussen verhypothekering van zijn terreinen en verpanding van zijn installaties?

Men heeft aangevoerd, dat bij registerpand ontduiking mogelijk blijft. Men zal er echter niet voor zijn plezier toe overgaan goederen aan een vriend over te dragen, om die aan de schuldeisers te onttrekken, wanneer hier publiciteit mee gemoeid is, publiciteit, die het verdere crediet zal ondermijnen.

Registerpand heeft voordelen, zekerheid, die er nu nog niet is. Het opent de mogelijkheid ook toekomstige goederen onder het pand te brengen, zonder opnieuw akten te moeten maken.

Bezwaar tegen publiciteit is een verschijnsel van provincialisme, waarin vele staten op het gebied van het bedrijfsleven nog verkeren. In Amerika is dat anders; daar wordt publiciteit niet gevreesd. In ons land zou die publiciteit spoedig ingeburgerd zijn. Er bestaat op het ogenblik behoefte aan en waar de publicatie wordt voor-

geschreven, zal men niet langer bezwaar maken haar te aanvaarden.

De eigendomsoverdracht tot zekerheid is een constructie die men tijdelijk heeft gekozen om uit de nood te komen; zodra men de zaak wettelijk gaat regelen is het een pandrecht en daarbij moet men voor publiciteit zorgen. Ook in Duitsland, waar de constructie ontstaan is, zijn de juristen tot inzicht gekomen, dat het een instelling is, die in een nieuw wetboek niet thuishoort. Wil men een eigendomsoverdracht tot zekerheid in de wet opnemen, erken het dan als pandrecht en wanneer men dat doet zal men moeten komen tot een zekere mate van publiciteit, daar anders het hek van de dam is.

Zo ongeveer Prof. Meyers in de Tweede Kamer. Zijn woorden waren tevergeefs. De Tweede Kamer heeft het begrip bezitloos pand wel aanvaard, doch niet het registerpand.

Behoeftē aan publiciteit.

Het bedrijfsleven heeft niettemin behoefte aan publiciteit. Met een blik naar Duitsland heeft men kunnen vaststellen, dat de bezwaren tegen publiciteit daar gering zijn en dat integendeel publiciteit daar wordt gewaardeerd. Voor de grote credieten die in de jaren na de eerste wereldoorlog, in het bijzonder door Nederland, werden verstrekt, verlangde men zakelijke zekerheid. Men maakte gebruik van het door de Duitse rechtspraak erkende instituut van de eigendomsoverdracht tot zekerheid. Daarbij zocht men wegen om de overeenkomsten te controleren. Voor de Nederlandse leningen werd een Trustmaatschappij opgericht, Deutsch-Niederländische Finanzabkommen D.N.F. Er waren praktische moeilijkheden te overwinnen. De afnemers van grondstoffen moesten wennen aan het daarmede verbonden systeem van gescheiden bewaren en bewerken der goederen en aan de noodzakelijke plicht van merken, noteren en regelmatig bericht geven. Er was enige tijd nodig om een oplossing te vinden die niet meer als een belasting werd gevoeld. Aanvankelijk werd het merk op de goederen als schade aan de credietwaardigheid beschouwd. Toen later door drong dat de credieten slechts aan die bedrijven werden verleend, die na zorgvuldig onderzoek als volledig credietwaardig konden worden beschouwd, kregen de letters D.N.F., aangebracht op pakhuizen en installaties, als het ware een aanbeveling voor het betreffende bedrijf.

Bij de bewerking van de grondstoffen kon vermenging ontstaan met de zogenaamde vrije goederen en door het tot stand komen van nieuwe goederen kon het Trustverband te niet gaan. Daarvoor moesten voorzorgsmaatregelen worden getroffen. De zorg daarvoor werd opgedragen aan een voor zulk een taak gespecialiseerd controle-organ. De oplossing die in Duitsland werd gevonden en die aanleiding was tot oprichting van de Deutsche Warentreuhand Gesellschaft A.G., die nu reeds meer dan 30 jaar bestaat, zou in Nederland kunnen worden gevolgd.

Oplossing.

Nu de roep om publiciteit er is en die niet in de wet wordt geregeld, kan het particulier initiatief daaraan tegemoet komen. De verpande, doch in de macht van de pandgever verblijvende, zekerheden zouden kunnen worden gemerkt. Het zou het merk kunnen zijn van een derde, omtrent wie partijen overeengekomen zijn. Deze uitdrukking kent de wet ook; in handelstermen noemt men dat de Trustee. Degenen die van het merk kennismaken, weten wat er aan de hand is, zonder de namen van de

credietgevers te zien. Zodoende wordt de verhouding schuldeiser—schuldenaar niet openbaar. Daarnaast zou worden bereikt, dat de aldus gemerkte goederen onder omstandigheden mede zouden kunnen werken als aan-

beveling. Naar buiten zou blijken, dat na ampel onderzoek het bedrijf credietwaardig werd bevonden.

Hier is een taak weggelegd voor instellingen, die zich krachtens hun statuten op dit gebied kunnen specialiseren.

Rotterdam.

Mr F. J. BREVET.

Bevordering van de productiviteit in het distributie-apparaat

„Distribution is a relatively neglected field of scientific study and investigation in Europe. In part this neglect springs from false thinking, that is thinking in the physiocratic tradition which would consider the process of distribution of goods and the provision of services as a more or less sterile activity as contrasted with the actual production of the goods. But in part the neglect also springs from the practical difficulties of studying the question; . . .”

Aldus de aanhef van het eerste hoofdstuk van een rapport, dat in September jl. werd gepubliceerd door de O.E.E.C. te Parijs, onder de titel „Productivity in the distributive trade in Europe”. Lag het voor de hand, dat zo lang de vraag naar goederen in de meeste landen het aanbod overtrof, de activiteiten ter verbetering van de productiviteit in eerste instantie gericht waren op de productie in engere zin, toen rond 1952 in vele landen een toestand werd bereikt, dat de verkopersmarkten tot het verleden behoorden, bracht dit uiteraard het vraagstuk van de efficiënte distributie terug in de belangstelling.

Teneinde de productiviteitsverbetering van het distributie-apparaat op gang te brengen besloot het „Productivity and Applied Research Committee (PRA)” eind 1952 een rapport te doen samenstellen, dat een uitgangspunt kon zijn voor een systematische efficiency-bevordering op dit gebied. Het rapport, dat werd samengesteld door J. B. Jefferys in samenwerking met S. Hausberger en G. Lindblad, ligt thans gereed ter discussie en wij menen goed te doen hiervoor belangstelling te vragen. Een belangstelling, die het zonder enige twijfel verdient, niet alleen in verband met het belang van het onderwerp — de rapporteurs schatten, dat 35 tot 50 pCt van de detailhandelsprijs van consumptiegoederen bestaat uit distributiekosten —, maar daarenboven door de brede visie bij de opzet, waardoor een werkstuk is ontstaan, dat een welkome aanwinst is op de voor uitbreiding vatbare literatuurlijst van werken over distributievraagstukken.

Wanneer wij ons een tweetal kanttekeningen bij dit rapport mogen veroorloven, dan betreft dit in de eerste plaats het distributiebegrif, waarvan de schrijvers uitgaan. Tot de distributie worden gerekend alle activiteiten, welke verband houden met het overbrengen van goederen aan de consument, wanneer het productieproces in engere zin is beëindigd. Deze activiteiten, welke onder andere kunnen worden verricht door de producenten, importeurs, groothandelaren en detaillisten, omvatten niet alleen handelingen als marktanalyse, reclame, vervoer, verpakking e.d. maar bovendien alle vormen van „service”, die aan de consument wordt verleend. Voor een juiste behandeling van de productiviteitsaspecten in de distributie is een dergelijke ruime interpretatie van het grootste belang. Maar al te makkelijk komt men anders tot productiviteitsverbeteringen, die dit slechts in schijn zijn.

Ongetwijfeld zou beperking of afschaffing van de bezorging van goederen aan huis voor zeer vele bedrijven,

in het bijzonder in de levensmiddelenbranches, grote besparingen kunnen opleveren. Stelt men zich echter terecht op het standpunt, dat ook de „service” tot de distributie moet worden gerekend, dan betekent een dergelijke vermindering of afschaffing van de zgn. uitbreng in beginsel geen productiviteitsverbetering. Men heeft slechts de moeilijkheden verplaatst van de bedrijven naar de huisvrouwen. In het bijzonder in ons land, waar in het algemeen de dienstverlening aan klanten ver wordt doorgevoerd, is het goed dat de problemen juist worden gesteld. Maar al te vlug is men geneigd aan te nemen, dat de distributie met grote verspillingen gepaard gaat, omdat men zich onvoldoende realiseert hoe groot de kosten zijn, verbonden aan de service die door de klanten wordt verlangd. De kosten, welke grote assortimenten, reclame, winkelinrichting, vlotte bediening, ruil van gekochte goederen, thuisbezorging en klantencrediet met zich brengen, mogen zeker in de huidige tijd niet worden onderschat.

Tevens rijst hier de vraag, of in dit licht bezien alle heil mag worden verwacht van toepassing van het zelfbedieningssysteem. Bij de schrijvers staat dit onderwerp hoog genoteerd. Voor ons blijft vooralsnog de vraag open of het juist is, uitgaande van de gegeven definitie van distributie, zo positief de zelfbediening na te streven. Ongetwijfeld verdient deze — zich alom verspreidende — vorm van distributie de volle aandacht. Het zou struisvogelpolitiek zijn dit niet te willen inzien, maar toch zal het noodzakelijk zijn eerst zo goed mogelijk de voor- en nadelen van het nieuwe systeem nauwkeurig tegen elkaar af te wegen, waarbij uiteraard met productiviteitsverbetering terdege rekening zal moeten worden gehouden. Uitsluitend met het voorbeeld van de Verenigde Staten, alwaar dit systeem tot grote bloei is gekomen, voor ogen, is het beslist onvoldoende om het algemene nut van de zelfbediening als een axioma te aanvaarden, te meer daar wel met zekerheid mag worden aangenomen, dat de distributieverhoudingen in West-Europa niet onaanzienlijk zullen verschillen van die in de Verenigde Staten. Belangrijke taken voor onderzoek op het terrein van de distributie liggen derhalve open. Ongetwijfeld zal hier nuttig werk kunnen worden verricht, dat tot efficiency-verbetering aanleiding kan geven, maar het zal goed zijn de problemen nuchter te blijven bezien en slechts reële resultaten na te streven.

Een tweede onderwerp, dat wij nog gaarne zouden willen aansnijden, is de visie van de auteurs in verband met vestigingsbelemmeringen. Zowel aan hantering van het behoefte-element als aan het stellen van bekwaamheidseisen wordt de nodige aandacht besteed. Geconstateerd wordt, dat deze maatregelen van economisch-politieke origine zijn en dat in verband met de efficiency-bevordering nog met andere factoren rekening zou moeten worden gehouden. Het gehele betoog over de vestigingsbelemmeringen heeft een typisch klassieke inslag. Al lezende ontkomt men niet aan de indruk, dat de schrijvers er ten stelligste van overtuigd zijn, dat slechts volledige

vacatures

Bij S.C.M.A.T. v/h BEDAUX

kunnen worden geplaatst.

MEDEWERKERS

Leeftijd tot plm. 40 jr.

Vereist wordt:

Ervaring in leidinggevende bedrijfsfunctie of op het gebied der wetenschappelijke, bedrijfsorganisatie. Uitgesproken organisatorische aanleg. Initiatief en doorzettingsvermogen. Tact in omgang met personeel.

Voor energieke werkers interessante en veelzijdige werkring met goede perspectieven.

Sollicitaties in handschrift, met volledige inlichtingen omtrent opleiding en ervaring, vergezeld van recente pasfoto, te richten onder letter „K”, aan S.C.M.A.T. v/h BEDAUX, Keizersgracht 135, Amsterdam.

VOORAANSTAANDE
TEXTIELFABRIEK
IN HET ZUIDEN DES LANDS

zoekt een

Assistent van de Directie

wiens medewerking voornamelijk gevraagd zal worden op commercieel gebied. Alleen zij, die in de textielbranche werkzaam zijn geweest, komen in aanmerking.

Bedrijfservaring strekt tot aanbeveling. De mogelijkheid bestaat t.z.t. in de directie te worden opgenomen. Geheimhouding wordt verzekerd.

Leeftijd ca. 35 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen over opleiding, tot dusver beklede functies, milieu, gezinsomstandigheden, reden van verandering en wensen, onder toevoeging van recente foto te zenden onder No. 42 aan het

**TWENTS INSTITUUT VOOR
BEDRIJFSPSYCHOLOGIE**
Grundellaan 18, Hengelo (O)

vrijheid het uitgangspunt kan zijn voor bevordering van de efficiency in de distributie. Het heeft er zelfs min of meer de schijn van, dat de evolutie van het begrip „vrije concurrentie” aan hen zou zijn voorbijgegaan. Voor de Nederlandse lezers, die hebben kennisgenomen van enige onlangs verschenen rapporten van het Economisch Instituut voor de Middenstand ¹⁾, zal dit ongetwijfeld nog meer verwondering wekken. Immers, wanneer men uit deze streekonderzoekingen ervaart hoe groot het aantal irrationele factoren is, dat bij vestigingen in de distributie optreedt en op welke wijze ook thans nog tienduizenden detaillisten hun ondernemersfunctie vervullen, dan kan er wellicht weinig twijfel overblijven over het nut van een adequate vestigingsregeling gebaseerd op *minimum* bekwaamheidseisen. Eisen, die met meer recht kunnen worden gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor efficiency-verbetering dan als een belemmering daarvan.

Naar onze mening is dan ook het gedeelte, waarin de bezwaren tegen de vestigingsregeling, zoals wij die in Nederland kennen, worden ontwikkeld, zeker niet het sterkste deel van dit waardevolle rapport. Een beter inzicht in de resultaten van 15 jaar vestigingswetgeving in Nederland zou wellicht van groot nut voor de auteurs zijn geweest bij de behandeling van deze materie. Overigens ontkomt men na lezing van het rapport niet aan de indruk, dat de verhoudingen in de Nederlandse distributie relatief bevredigend zijn. Bij de bespreking van vormen ter verbetering van de efficiency valt het op, dat bij voorbeelden van reeds bereikte resultaten Nederland zeker niet op de laatste plaats komt. Dit alles neemt evenwel niet weg, dat ook hier te lande nog volop werk aan de winkel is en het is verheugend hier ten slotte te kunnen mededelen, dat de mogelijkheden aanwezig zijn om deze werkzaamheden binnen niet al te lange tijd tot een goed einde te brengen.

In de eerste plaats is er de reorganisatie en uitbreiding van het Economisch Instituut voor de Middenstand (E.I.M.), waardoor de mogelijkheid werd geopend het aantal onderzoekingen aanzienlijk uit te breiden en bovendien het werkerterrein van dit Instituut te verbreden. Nog meer direct op de bevordering van de efficiency gericht zijn de onderzoekingen, welke binnen het kader van het Moody-Fund ten behoeve van de Nederlandse distributie in voorbereiding zijn en waarvoor in totaal een bedrag van f 1,2 mln ter beschikking is gesteld. Door de uitvoering van deze laatste onderzoekingen onder toezicht te stellen van een commissie onder leiding van de voorzitter van de Raad van Beheer van het E.I.M., is bovendien bereikt, dat alle onderzoekingen op dit gebied voldoende zijn gecoördineerd.

Ten aanzien van de follow-up van deze onderzoekingen ten slotte, moet het als een gunstige omstandigheid worden aangemerkt, dat kortgeleden de Regering heeft besloten tot de opzet van een Middenstandsvoorlichtingsdienst met daaraan verbonden middenstandsconsulenten. Verwacht mag worden dat het mogelijk zal blijken onder andere met behulp van deze consulenten tal van efficiency-verbeteringen, welke de onderzoekingen hebben uitgezeten, in de praktijk te realiseren.

¹⁾s-Gravenhage.

Dr A. W. LUIJCKX.

¹⁾ Een onderzoek naar de middenstand in een plattelandsgebied van Friesland. Een onderzoek naar de middenstand in een plattelandsgebied van N.-Brabant.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Op de geldmarkt vond gedurende de verslagweek een radicale ommekeer plaats, waardoor een ruimte ontstond, als gedurende enige maanden niet meer was voorgekomen. Slechts sporadisch werd papier aangeboden, en wie er in slaagde kortlopend papier te bemachtigen, kon daarvoor meestal geen hoger disconto dan $5/8$ pCt per jaar bedingen. Voor callgeld overtrof de vraag van de zijde der credietgevers de behoefte der credietnemers eveneens verre; de notering bleef dan ook gemakkelijk op het minimum van $1/2$ pCt gehandhaafd.

De oorzaak van deze verandering van de marktsituatie lag bij de kwartaalovermaking op 25 October van het Rijk aan de gemeenten; ter grootte van ca f 200 mln. Op de weekstaat van De Nederlandsche Bank per genoemde datum bleken hierdoor belangrijke verschuivingen t.o.v. de week tevoren te hebben plaatsgehad, nl.: saldo van het Rijk — f 235 mln; saldi van banken + f 163 mln; voorschotten in rekening courant — f 33 mln. De betekenis van de stijging van de chartale circulatie met f 21 mln, gevolg van het naderen van de ultimo, verzonk in vergelijking met die van bovenstaande mutaties ditmaal volkomen in het niet.

De kapitaalmarkt.

De stijging van het koersniveau op de aandelenmarkt vond gedurende de verslagweek verder voortgang, zowel ten gevolge van buitenlandse (vnl. Amerikaanse) vraag, als van aankopen door binnenlandse aandelenbeleggers, wier koopkracht en kooplust bij voortdoring groot zijn. Deze vaste houding is te meer opvallend, daar Wallstreet nog steeds geen neiging aan de dag legt om de stijging, die aldaar in de eerste week van October ophield, te hervatten.

De koersstijgingen, waarmede emissie-aankondigingen worden begroet — de afgelopen week van f 1,1 mln aandelen Heybroek-Zélander à 100 pCt en f 0,4 mln aandelen Excelsior Metaalbuizenfabriek à 185 pCt —, vormen een illustratie van de momenteel in Nederlandse beleggerskringen heersende optimistische stemming.

Het officiële bericht, dat Unilever een agiobonus van 25 pCt zal uitkeren kwam niet geheel als een verrassing; reeds maandenlang waren nl. vermoedens in deze richting gekoesterd. Zozeer was hierop in brede kring reeds geanticipeerd, dat na de publicatie zelfs een, zij het matige, koersdaling optrad. Als symptoom is deze bonusuitkering, evenals die van Koninklijke en Philips enige tijd geleden, van belang omdat zij demonstreert, dat de leiders dezer grote ondernemingen een open oog hebben voor de belangen niet alleen van hun werknemers, maar ook van hun aandeelhouders. Dit laatste kan niet van alle ondernemingen hier te lande worden gezegd.

Op de obligatiemarkt werd de inschrijving op de $3\frac{1}{2}$ pCt emissie van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten een groot succes. Een emissiefiguur die de laatste tijd meer voorkomt, wordt toegepast bij f 10 mln $3\frac{1}{2}$ pCt obligaties Gemeente Amsterdam, die thans d.m.v. introductie ter beurze aan het publiek worden aangeboden, nadat deze lening reeds enige tijd tevoren door de emittent van de Gemeente was overgenomen. Stelt de beurskoers zich bij en na de introductie boven pari, dan komt dit voor het

RIJSSEN

„De glimlach van Twente”

Ideale vestigingsplaats voor industrie

Zeer lage grondprijs (f 1.62 $\frac{1}{2}$ per m²),
bouwrijp met spoorwegaansluiting,
gas, water, electriciteit.

Ruime arbeidsmarkt.

Bevolking is industrieminded en zeer werklustig.

Gelegen aan de belangrijke spoorlijn
Amsterdam-Rotterdam-Duitsland.

Rijk aan natuurschoon

Nadere inlichtingen:

INDUSTRIECOMMISSIE

Stadhuis Rijssen (Ov.)

Telefoon K 5480-444, toestel 3

publiek op hetzelfde neer, alsof boven pari was geëmitteerd en is het rendement lager dan $3\frac{1}{2}$ pCt.

Qua aflossingstermijn iets nieuws bracht de emissie van f 10 mln $3\frac{1}{2}$ pCt obligaties der Export-Financiering-Maatschappij à $99\frac{3}{4}$ pCt in zoverre deze obligaties na 7 — of vervroegd na 5 of 6 — jaar ineens worden afgelost.

Aand. indexcijfers	22 Oct. 1954	29 Oct. 1954
Algemeen	212,8	215,3
Industrie	304,7	307,7
Scheepvaart	200,8	205,2
Banken	169,8	171,2
Indon. aand.	67,7	69,7
Aandelen		
A.K.U.	254 $\frac{1}{4}$	264
Philips	320	328 $\frac{1}{4}$
Unilever	431	432 $\frac{3}{4}$
H.A.L.	169 $\frac{1}{4}$	169
Amsterd. Rubber	92 $\frac{1}{2}$	100 $\frac{1}{2}$
H.V.A.	131 $\frac{1}{2}$	135 $\frac{1}{4}$
Kon. Petroleum	512 $\frac{1}{4}$	500 $\frac{1}{4}$
Staatsfondsen		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	80 $\frac{3}{16}$	80 $\frac{5}{16}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	100 $\frac{1}{8}$	100 $\frac{5}{16}$
3 pCt Invest.cert.	100 $\frac{11}{16}$	100 $\frac{11}{16}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	102 $\frac{3}{8}$	103 $\frac{3}{8}$
3 pCt Dollarlening	97 $\frac{1}{2}$	98
Diverse obligaties		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102	102 $\frac{3}{8}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafse Petr.	102 $\frac{3}{8}$	102 $\frac{11}{16}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	102 $\frac{11}{16}$	102 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Westl. Hyp.Bank	99 $\frac{1}{2}$	99 $\frac{1}{2}$

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt en Muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luidende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening courant
27 Sept. 1954	3.033.143	1.450.208	1.159	243.265	28.492
4 Oct. 1954	3.033.011	1.424.207	2.060	270.139	28.774
11 Oct. 1954	3.033.562	1.442.820	1.442	256.042	30.421
18 Oct. 1954	3.033.794	1.431.746	1.355	259.624	62.837
25 Oct. 1954	3.034.017	1.423.613	2.067	255.597	29.810
1 Nov. 1954	3.034.200	1.420.775	2.001	260.320	29.360

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening courant					
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldi voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-ingen-zetenen	
27 Sept. 1954	3.373.342	1.916.900	420.014	800.567	43.833	25.020	
4 Oct. 1954	3.423.043	1.862.385	435.253	803.486	40.425	25.378	
11 Oct. 1954	3.364.220	1.946.918	483.114	803.486	47.071	25.120	
18 Oct. 1954	3.373.989	2.006.498	522.109	803.486	47.117	16.819	
25 Oct. 1954	3.336.943	1.940.931	304.830	803.486	39.504	17.001	
1 Nov. 1954	3.488.447	1.818.159	371.756	703.538	49.981	17.253	

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoe op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalings-accorden	Handelspapier op Belg. en overheidseffecten	Voorschotten overheidsfondsen
16 Sept. 1954	38.002	3.988	9.212	16.000	409
23 Sept. 1954	38.002	4.018	9.239	15.455	410
30 Sept. 1954	37.993	4.533	9.156	16.251	886
7 Oct. 1954	37.996	4.482	9.188	16.611	386
14 Oct. 1954	37.996	4.548	9.103	15.424	365
21 Oct. 1954	37.991	4.538	9.284	14.669	424

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi					Verbintenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist			Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere
			gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam. w.					
16 Sept. 1954	401	100.128	6	99	1.413	1.204	213	335	
23 Sept. 1954	410	99.631	3	99	1.424	1.239	209	424	
30 Sept. 1954	405	101.162	2	99	1.414	1.551	263	496	
7 Oct. 1954	395	101.575	3	101	1.374	1.127	278	416	
14 Oct. 1954	423	100.509	2	101	1.294	1.178	145	415	
21 Oct. 1954	440	100.029	4	89	1.281	1.139	152	414	

N.V. EXPORT-FINANCIERING-MAATSCHAPPIJ

gevestigd te 's-Gravenhage.

Uitgifte

van

nom. f. 10.000.000.- 3 1/4 % 7-jarige obligatiën,
(3 1/4 % Obligatielening 1954)

in stukken van nominaal f. 1.000.- aan toonder,

tot de koers van 99 3/4 pCt.

De lening is à pari aflosbaar op 1 December 1961.

Vervroegde algehele of gedeeltelijke aflossing is vóór 1 December 1959 niet toegestaan; op of na die datum gedurende de resterende looptijd der lening, te allen tijde à pari, met dien verstande, dat de vervroegde aflossing steeds zal plaatsvinden op een couponverschijndag.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte is opengesteld op

Donderdag, 4 November 1954,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 28 October 1954.

Exemplaren van het prospectus, inschrijvingsbiljetten en afdrucken der Trustacte, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren der statuten en van het laatste jaarverslag zijn bij bovengenoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam,
 Rotterdam, 28 October 1954.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
DE TWENTSCHE BANK N.V.
HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.
INCASSO-BANK N.V.
R. MEES & ZONEN
NATIONALE HANDELSBANK N.V.
NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.
ROTTERDAMSCH E BANK N.V.